

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

Υ Π Ο
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ, δ. Θ.

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Τὸ πρόβλημα τῆς εὐθανασίας ἐπὶ σειρὰν αἰώνων δὲν ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἠθικοῦ προβληματισμοῦ. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος προέβαλε τὴν ἱερότητα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ ἐπέβαλε τὸν σεβασμὸν τῆς διὰ τῆς εὐλαβοῦς τηρήσεως τῆς ἐντολῆς («οὐ φονεύσεις»). Ἡ ἐντολὴ αὕτη συνεδύασθη μάλιστα μὲ τὸν ὄρκον τοῦ Ἱπποκράτους καὶ ἀπετέλεσεν ἔτσι τὸν θεμελιώδη κανόνα τῆς ἰατρικῆς δεοντολογίας.

Κατὰ τὸν αἰῶνα μας, ὅμως, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τὸ πρόβλημα τῆς εὐθανασίας εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐπίκεντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος. Νομικοί, ἰατροὶ καὶ θεολόγοι ἐρευνοῦν, ὁ καθένας ἀπὸ τὴν σκοπιάν του, τὸ πρόβλημα, ἐνῶ εἶναι φανερόν, ἀπὸ διαφόρους σφνγγομετρήσεις τῆς κοινῆς γνώμης, ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς μας κλίνει ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῆς εὐθανασίας, παρέχοντας ἔτσι λαϊκὸν ἔρεισμα εἰς τοὺς θεωρητικὸς ὑποστηρικτὰς τῆς, πὸ ἀγωνίζονται καὶ διὰ τὴν νομιμοποίησιν τῆς.

Ποῦ, ὅμως, ὀφείλεται ἡ ριζικὴ μεταβολή, τόσον ὡς πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀντιμετώπισιν, τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ προβλήματος;

Κατ' ἀρχὴν εἶναι φανερόν ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν πίεσιν τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν αἱ βαρεῖαι ἀσθένειαι, πὸ μαστίζον τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας καὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς συνέπειαν μίαν μακρὰν καὶ ὀδυνηρὰν διαδικασίαν θανάτου. Τὸ γεγονός τοῦτο ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς εὐθανασίας ἀπὸ λόγους οἴκτου καὶ συμπόνιας πρὸς τὸν πάσχοντα συνάνθρωπον.

Ἐνας δεῦτερος λόγος εἶναι ἡ ἐγκατάλειψις θεμελιωδῶν ἀξιών ἀπὸ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον καθὼς καὶ ἡ ἀδυναμία του νὰ δώσῃ νόημα εἰς τὴν ζωὴν του. Ἡ ἔλλειψις μάλιστα νοήματος διὰ τὴν ζωὴν ἀποδυναμώνει τὸν ἄνθρωπον ἐναντι τοῦ θανάτου ἔτσι, ὥστε ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν εὐθανασίαν νὰ φαίνεται ὡς διέξοδος μοναδικὴ καὶ μάλιστα ὅταν τὸ περιβάλλον εἶναι ἀνίκανον νὰ παράσῃ ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν κατὰ τὸν θάνατον (P. Sporken).

Ἐνας τρίτος, τέλος, σοβαρὸς λόγος εἶναι ὁ οὐτοπικὸς ἐνεργητισμὸς (utopischer Aktivismus). Οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς ἐπιθυμοῦν, κατὰ τὸν A. Auer, μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ κάθε περιορισμὸν. Κατεχό-

μενοι μάλιστα ἀπὸ τὸ πάθος τῆς χειραφετήσεως (*Emancipation*) ἐπιδιώκουν τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ κάθε «μηχανισμὸν καταπιέσεως» ὅπως τὸ κράτος ἢ ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν ἐπιχειροῦμεν μίαν θεώρησιν τοῦ προβλήματος τῆς εὐθανασίας κυρίως ἐξ ἐπόψεως Χριστιανικῆς Ἠθικῆς. Τὴν ἐργασίαν διαιροῦμεν εἰς τέσσαρα κεφάλαια. Εἰς τὸ πρῶτον γίνεται μία ἱστορικὴ θεώρησις τῆς εὐθανασίας διὰ τὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν σύγχρονον ἔννοιαν αὐτῆς. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔχει, προφανῶς, εἰσαγωγικὸν χαρακτῆρα. Εἰς τὸ δεῦτερον κεφάλαιον διαπραγματευόμεθα τὴν ἐνεργητικὴν εὐθανασίαν. Εἰς τὸ τρίτον τὴν παθητικὴν καὶ εἰς τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον προβάλλεται καὶ ἀναπτύσσεται ὡς αἴτημα τῆς Χρ. Ἠθικῆς ἡ συμπαράστασις εἰς τὸν θνήσκοντα ἄνθρωπον ἀντὶ τῆς εὐθανασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΟΝ

1. Αί περί τῆς εὐθανασίας ἀντιλήψεις μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ὁ ὅρος εὐθανασία (εὐ-θάνατος) εὐρίσκεται ἐν χρήσει εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὅπως καὶ τὸ ρῆμα εὐθανατῶ καὶ τὸ ἐπίρρημα εὐθανάτως, καὶ σημαίνει τὸν εὐτυχῆ, τὸν ἡπιον καὶ ἀνώδυνον θάνατον, δηλαδὴ τὸν θάνατον ὁ ὁποῖος ἐπέρχεται ἄνευ σωματικῆς ὀδύνης ἢ ψυχικῆς ἀγωνίας¹. Σημαίνει ἀκόμη καὶ τὸν ἔνδοξον θάνατον, δηλαδὴ τὸν θάνατον χάριν ἐνὸς εὐγενοῦς σκοποῦ². Ἡ λ. εὐθανασία χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερον μὲ τὴν πρώτην τῆς σημασίαν, πού εἶναι καὶ ἡ κυρία ἔννοιά τῆς, ἐνῶ ἡ δευτέρα σημασία τῆς σχετίζεται ἀμέσως μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς αὐτοθυσίας.

Ἡ εὐθανασία μὲ τὴν κυρίαν τῆς ἔννοιαν, ἦτοι ὡς ἐξασφάλισις ἐνὸς ἡπιού καὶ ἀνωδύνου θανάτου εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀποτελεῖ, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν συνέχειαν, ἐν ἰδιαιτέρως δύσκολον κοινωνικὸν καὶ ἠθικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐπίκεντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄγνωστος καὶ εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς κατὰ τὸ παρελθόν.

Ἡ σχετικὴ ἔρευνα ἔχει δείξει ὅτι ἡ εὐθανασία ἀσκεῖται ἀπὸ πολλοὺς πρωτογόνους λαοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐκθέτουν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν γέροντας ἢ ἀνιάτως ἀσθενεῖς, τοὺς θάπτουν ζῶντας ἢ τοὺς στραγγαλίζουν. Ὁ John Koty, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν τὴν θαυμασίαν ἔρευναν τοῦ θέματος τούτου διὰ τοὺς πρωτογόνους³, κάμνει τὴν διαπίστωσιν ὅτι ἡ τοιαύτη μεταχείρισις τῶν ἐνηλίκων καὶ τῶν ἀνιάτως ἀσθενῶν δὲν ἀποτελεῖ γενικὸν κανόνα συμπεριφορᾶς τῶν πρωτογόνων καί, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅπου ἀπαντᾶται, ἔχει σχεδὸν πάντοτε ὡς κίνητρον τὴν ἀγάπην καὶ τὸν οἶκτον πρὸς τὸν γέροντα ἢ ἀνιάτως πάσχοντα συγγενῆ⁴. Πρόκειται, ἐπομένως, ἐδῶ περὶ εὐθανασίας ἢ ὁποῖα συνίσταται εἰς τὴν θανάτωσιν τῆς θεωρουμένης ὡς ἀνάξιός να ζῆ ζωῆς».

1. Βλ. Δ. Δ η μ η τ ρ α κ ο υ, Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, τόμ. 4ος, σ. 3046.

2. Βλ. καὶ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά: «Ἐλευθερουδάκης», τόμ. 6ος, σ. 28, καὶ «Ἡλίου», τόμ. 8ος, σ. 419-421.

3. J o h n K o t y, Die Behandlung der Alten und Kranken bei den Naturvölkern, Berlin 1932.

4. Αὐτόθι, σ. 346 ἐξ.

Ἡ εὐθανασία ἔχει ὁπαδούς, τόσον εἰς τὴν θεωρίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν πράξιν, καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Χαρακτηριστικὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ ὅποιοι ἐφρόνεον τὰ παραμορφωμένα καὶ ἀνάπηρα νεογέννητα, ρίπτοντες ταῦτα εἰς τὸν Καιιάδα, διότι ἐπίστευον ὅτι αὐτὸ ἀπαιτοῦσε τὸ συμφέρον τῶν ἰδίων τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν ὑπάρξεων καὶ ἰδίᾳ τῆς πολιτείας⁵. Εἶναι φανερόν ὅτι ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ εὐθανασίας μετὰ τὴν κυρίαν ἔννοιαν τοῦ ὄρου, διότι τὰ κίνητρα εἶναι κυρίως εὐγονικῆς φύσεως καὶ δευτερευόντως λόγιοι οἴκτου.

Διὰ λόγους εὐγονίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ οἴκτου πρὸς τοὺς πάσχοντας, τάσσεται ὑπὲρ τῆς εὐθανασίας καὶ ὁ Πλάτων. Οὗτος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἰατρικὴ δὲν πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς ἐκ γενετῆς ἀσθενεῖς τόσον διὰ νὰ μὴ παρατείνωνται τὰ βιάσανά των ὅσο καὶ διὰ νὰ μὴ φέρουν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἄλλα δυστυχημένα πλάσματα⁶. Ἐντεῦθεν ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι ἡ πολιτεία πρέπει νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν θεραπείαν μόνον ἐκείνων πού ἔχουν γεννηθῆ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ὑγιεῖς, ἐνῶ οἱ μὲν ἐκ γενετῆς σωματικῶς ἀσθενεῖς θὰ πρέπει ν' ἀφήνωνται νὰ πεθαίνουν, οἱ δὲ ψυχικῶς ἀσθενεῖς θὰ πρέπει νὰ θανατώνωνται⁷.

Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους τὴν εὐθανασίαν ἀσκοῦν κυρίως οἱ Στωϊκοί. Ὁ στωϊκὸς σοφὸς «εὐθανατεῖ» συνήθως διὰ τῆς αὐτοκτονίας. «Ὁ Ζήνων λ.χ. ἀπέπνιξεν ἑαυτόν, διότι, ἔνεκα πτώσεως, εἶχε πάθει ἐξάρθρωσιν τοῦ ποδός. Ὁ Κλεάνθης ἠτύχοντο, ὅταν ὑπεβλήθη εἰς δίαιταν κατ' ἐντολήν τοῦ ἱατροῦ του, ἀλλὰ δὲν ἐξετέλεσεν αὐτήν, προτιμήσας νὰ αὐτοκτονήσῃ, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολήν του ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ὁ

5. Συγκεκριμένως ὁ Πλούταρχος μᾶς πληροφορεῖ ἐν προκειμένῳ: «Τὸ δὲ γεννηθὲν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας τρέφειν, ἀλλ' ἔφερε λαβῶν εἰς τόπον τινὰ λέσχην καλούμενον, ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν φυλετῶν οἱ πρεσβύτατοι καταμαθόντες τὸ παιδάριον, εἰ μὲν εὐταγὲς εἴη καὶ ρωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον, κληρὸν αὐτῷ τῶν ἐνακισχιλίων προσνείμαντες· εἰ δ' ἀγενεὲς καὶ ἄμορφον, ἀπέπεμπαν εἰς τὰς λεγομένας Ἀποθέτας, παρὰ τὸν Ταύγετον βαραθρῶδη τόπον, ὡς οὐτ' αὐτῷ ζῆν ἄμεινον οὔτε τῇ πόλει τὸ μὴ καλῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς εὐεξίαν καὶ ρώμην πεφυκός» (Π λ ο υ τ ᾱ ρ χ ο υ, Λυκοῦργος, 16).

6. «...τὰ δ' εἰσὼ διὰ παντὸς νενοσηκότα σώματα οὐκ ἐπιχειρεῖν διαίταις κατὰ σμικρὸν ἀπαντιλοῦντα καὶ ἐπιχέοντα μακρὸν καὶ κακὸν βίου ἀνθρώπων ποιεῖν, καὶ ἔκγονα αὐτῶν, ὡς τὸ εἰκόσ, ἔτερα τοιαῦτα φυτεῦειν, ἀλλὰ τὸν μὴ δυνάμενον ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ περιόδῳ ζῆν μὴ οἶεσθαι δεῖν θεραπεύειν, ὡς οὔτε αὐτῷ οὔτε πόλει λυσιτελεῖ» (Π λ ᾱ τ ω ν ο ς Π ο λ ι τ ε ῖ ᾱ, βιβλ. Γ', 407d).

7. «Οὐκοῦν καὶ ἰατρικὴν, οἷαν εἴπομεν, μετὰ τῆς τοιαύτης δικαστικῆς κατὰ πόλιν νομοθετήσεις, αἱ τῶν πολιτῶν σοὶ τοὺς μὲν εὐφρεῖς τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς θεραπεύουσι, τοὺς δὲ μὴ, ὅσοι μὲν κατὰ σῶμα τοιοῦτοι, ἀποθήσκουσιν ἐάσουσιν, τοὺς δὲ κατὰ τὴν ψυχὴν κακοφρεῖς καὶ ἀνάτους αὐτοὶ ἀποκτενοῦσιν;

Τὸ γοῦν ἄριστον, ἔφη, αὐτοῖς τε τοῖς πάσχουσιν καὶ τῇ πόλει οὕτω πέφονται» (Π λ ᾱ τ ω ν ο ς Π ο λ ι τ ε ῖ ᾱ, βιβλ. Γ', 410a).

Κάτων, ὁ Σενέκας καὶ ἄλλοι Στωϊκοί, ὡσαύτως ἠυτοκτόνησαν μὲ ἐπιδεικτικὸν καὶ τοῦτ' αὐτὸ γελοῖον τρόπον. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι πάντες ἠυτοκτόνησαν εἰς μεγάλην ἡλικίαν»⁸. Ὁ Μ. Pohlenz ὑποστηρίζει ὅτι ὁ σοφὸς τῆς παλαιότερας Στοᾶς ἠδύνατο νὰ αὐτοκτονήσῃ προκειμένου νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς φίλους, ν' ἀποφύγῃ βασανιστικούς πόνους ἢ ἀναπηρίαν ἢ ἀνίατον ἀσθένειαν. Εἰς τὴν βραδυτέραν Στοᾶν εἰς πέντε κατὰ κανόνα περιπτώσεις ἠδύνατο ὁ στωϊκὸς νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ζωὴν του: ἤτοι χάριν τῆς πατρίδος, εἰς περίπτωσιν πού ἢ βία τοῦ τυράννου ἤγειρεν ἀνηθίλους ἀξιώσεις, εἰς περίπτωσιν χρονίου παθήσεως ἢ ὅποια δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸ σῶμα νὰ ὑπηρετῇ τὴν ψυχὴν, εἰς περίπτωσιν ἀφορήτου πενίας καί, τέλος, εἰς περίπτωσιν ψυχασθενίας⁹. Ὡς πρὸς τὰ κίνητρα δέ, τὰ ὅποια ὠθοῦσαν τοὺς στωϊκοὺς εἰς τὴν αὐτοκτονίαν, πιστεύεται ὅτι τὸ κυριώτερον ἦτο τὸ πνεῦμα τῆς ἀπαισιοδοξίας¹⁰. Τοῦτο φαίνεται ὅτι ἦτο ἀπότοκον τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ στωϊκοὶ εἶχον μίαν εὐδαιμονιστικὴν περὶ τῆς ζωῆς ἀντίληψιν, ἢ ὅποια ἔχανε τὴν ἀξίαν της, ἐὰν ὁ φιλόσοφος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναμένῃ, δι' οἰονδήποτε λόγον, τὴν εὐτυχίαν ἐξ αὐτῆς¹¹.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεσαίωνος ἡ εὐθανασία ἐθεωρεῖτο ὡς βαρύντατον ἀμάρτημα καὶ ἡ αὐτοκτονία ἐτιμωρεῖτο¹². Ἡ τοιαύτη θεώρησις δὲ ἦτο, ἀναμφιβόλως, ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἢ ὅποια ὑποστηρίζει τὸ ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ τὴν καρτερικότητα καὶ ὑπομονὴν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ πόνου, ἀφ' ἑτέρου.

Κατὰ τοὺς νέους χρόνους ὑπὲρ τῆς εὐθανασίας τάσσονται δύο σπουδαῖοι στοχασταί: ὁ Thomas Morus καὶ ὁ Francis Bacon. Ὁ Thomas Morus (1478-1535), ἄγγλος φιλόσοφος καὶ κοινωνιολόγος, εἰς τὸ ἔργον του Utopia τάσσεται ὑπὲρ τῆς εὐθανασίας. Εἰδικώτερον οὗτος ὑποστηρίζει ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ἀνιάτως ἀσθενῶν, οἱ ὅποιοι ὑποφέρουν ἀπὸ βασανιστικούς πόνους, θὰ πρέπει νὰ ἀσκῆται ἡ εὐθανασία μὲ τὴν προϋπόθεσιν, ὅμως, τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἀσθενοῦς. Πρὸς τοῦτο θὰ πρέπει οἱ ἱερεῖς καὶ τὰ ἀρμόδια ὑπηρεσιακὰ πρόσωπα νὰ πείσουν τὸν πάσχοντα νὰ ἀποθάνῃ εἴτε δι' ἀποχῆς ἀπὸ τὴν τροφὴν εἴτε διὰ τῆς χρήσεως ἐνὸς ὑπνωτικοῦ ποτοῦ¹³.

8. Β. Χ. Ἰωαννίδου, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ οἱ Στωϊκοὶ φιλόσοφοι, Ἀθήναι 1957², σ. 199, σημ. 1.

9. Sto a und Stoiker, Die Gründer, Panaitios, Poseidonios. Eingel. u. übertragen von M. Pohlenz, Zürich/Stuttgart 1964², σ. 146 ἐξ.

10. Βλ. Β. Χ. Ἰωαννίδου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 198.

11. Βλ. Paul Deussen, Die Philosophie der Griechen, Leipzig 1919, σ. 397.

12. W. Schulze-Schuchardt, Die Selbsttötung, (Dissertation) Köln 1930, σ. 6 ἐξ.

13. Βλ. Thomas Morus, Utopia, München σ. 97 ἐξ.

Ὁ Francis Bacon δὲ (1561-1626), ἐπίσης ἄγγλος πολιτικός καὶ φιλόσοφος, εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἰατροὶ ἔχουν τὸ χρέος νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν ἐπιστήμην των οὕτως, ὥστε οἱ ἀποθνήσκοντες νὰ ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν ζωὴν κατὰ τὸν δυνατὸν εὐκολώτερον καὶ ἀνώδυνον τρόπον. Ὁ Bacon μάλιστα χρησιμοποιοεῖ ἐδῶ τὸν ὄρον «ἐξωτερικὴ εὐθανασία» (*euthanasia exterior*) προκειμένου περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἱατροῦ ποὺ ἀποβλέπουν εἰς ἓνα ἀνώδυνον θάνατον, καὶ τὸν ὄρον «ἐσωτερικὴ εὐθανασία» (*euthanasia interior*) προκειμένου νὰ χαρακτηρῆσιν τὴν ψυχικὴν προετοιμασίαν τοῦ θνήσκοντος διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ θανάτου¹⁴.

2. Προσπάθειαι πρὸς νομιμοποίησιν τῆς εὐθανασίας κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα.

Ἵπὲρ τῆς θανατώσεως τῆς λεγομένης ἀναξίας νὰ ζῆ ζωῆς) τάσσεται κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ A. Tost¹⁵ καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ὁ νομικὸς K. Binding καὶ ὁ ψυχίατρος A. Hoche. Εἰδικώτερον οἱ δύο τελευταῖοι τάσσονται ὑπὲρ τῆς θανατώσεως τῶν ἀνιάτως ἀσθενῶν καὶ ἡλιθίων, ἀκόμη καὶ παρὰ τὴν θέλησίν των, τόσον διὰ λόγους οἰκονομικοὺς ὅσον καὶ διὰ λόγους εὐγονίας¹⁶.

Ἡ συγγραφὴ τῶν Binding καὶ Hoche ἐχρησίμευσε βραδύτερον ὡς τὸ ἰδεολογικὸν ὑπόβαθρον τοῦ Χιτλερισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐφήρμοσε τὴν ἐνεργητικὴν εὐθανασίαν ἐπὶ χιλιάδων ἀτυχῶν ὑπάρξεων. Πράγματι μὲ προσωπικὴν ἐντολὴν τοῦ Hitler, ἡ ὁποία ἐτηρήθη μυστικῶς, ὅπως καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς, ἐθανατώθησαν δι' ἐνεργητικῆς εὐθανασίας χιλιάδες νεογεννητῶν, βρεφῶν καὶ παιδιῶν ποὺ ἔπασχον ἀπὸ βαρείας ἀναπηρίας ὅπως καὶ 70 ἕως 80 χιλιάδες ἐνηλίκων ποὺ ἔπασχον ἐκ φρενοβλαβείας¹⁷.

Ἄλλὰ πέρα τῆς ἐγκληματικῆς αὐτῆς δράσεως τοῦ Ναζισμοῦ τὸ πρόβλημα τῆς εὐθανασίας καθίσταται ἰδιαιτέρως σοβαρὸν κατὰ τὸν αἰῶνα μας, ὅποτε ἡ εὐθανασία προσλαμβάνει τὴν σημασίαν τῆς ἱατρικῆς ἐπεμβάσεως διὰ τὴν παροχὴν βοήθειας κατὰ τὸν θάνατον, ὑποστηρίζεται δηλαδὴ ἡ ἄσκησις τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας¹⁸. Εἰς τὴν σοβαρότητα τοῦ προβλήματος, καθὼς καὶ εἰς τὸ διαρκῶς ἀξανάμενον δι' αὐτὸ ἐνδιαφέρον τῶν εἰδικῶν, ὅπως ἰα-

14. F. Bacon, *De dignitate et augmentis scientiarum* (1623), βιβ. IV, κ. II.

15. A. Tost, *Das Recht auf den Tod*, Göttingen 1895.

16. K. Binding / A. Hoche, *Die Frage der Vernichtung lebensunwerten Lebens*, Leipzig 1922, σ. 31 ἐξ., 55 ἐξ.

17. Jürg Wunderli, *Euthanasie oder über die Würde des Sterbens*, Stuttgart 1974, σ. 86 ἐξ.

18. Αὐτόθι, σ. 18.

τρῶν, νομικῶν καὶ θεολόγων, ἀλλὰ καὶ τοῦ εὐρύτερου κοινοῦ, ἔχει ἀσφαλῶς συντελέσει ἢ ἐξάπλωσις τῆς μάλιστα τοῦ καρκίνου. Οὕτως εἰς τὸν αἰῶνα μας πολλαπλασιάζονται αἱ ὑπὲρ τῆς ἀσκήσεως τῆς εὐθανασίας φωναί, ἰδρύνονται σύλλογοι οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται διὰ τὴν νομιμοποίησιν ταύτης καί, τὸ σπουδαιότερον, ἀσκεῖται, ἔστω καὶ μεμονωμένως, ἡ εὐθανασία, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ σχετικὰς δίκας πού ἔχουν διεξαχθῆ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Ὅτι οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς εὐθανασίας, τόσον μεταξὺ τῶν ἱατρῶν ὅσον καὶ μεταξὺ τοῦ εὐρύτερου κοινοῦ, ἔχουν πολλαπλασιασθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν μας, ἀποδεικνύεται ἀπὸ σχετικὰς σφυγμομετρήσεις τῆς κοινῆς γνώμης. Οὕτως, ἔρευνα πού ἔγινε μεταξὺ τῶν ἱατρῶν τῆς Ν. Ὑόρκης κατὰ τὸ τέλος τῆς 10ετίας τοῦ 1930 ἀπέδειξε ὅτι τὸ 80% τῶν 3272 ἀπαντήσεων ἦσαν καταφατικαί. Ἐρευνα πού ἔγινε ἐπίσης εἰς τὰς Η.Π.Α. τὸ 1939 ἀπὸ τὸ Gallup-Institut ἔδειξε ὅτι τὸ 46% τῆς κοινῆς γνώμης ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς νομιμοποιήσεως τῆς εὐθανασίας. Εἰς παρομοίαν ἔρευναν πού ἔγινε βραδύτερον εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν τὸ 68% τῶν ἐρωτηθέντων ἐτάχθη ἐπίσης ὑπὲρ τῆς νομιμοποιήσεως τῆς εὐθανασίας¹⁹. Ἀνασκοπῶν ὁ E. Schwinge τὰς διαθέσεις τῆς κοινῆς γνώμης τῶν Ἀγγλοσαξόνων ἔναντι τῆς εὐθανασίας καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς τὰς Η.Π.Α. καὶ τὴν Μ. Βρετανίαν μειώνονται διαρκῶς αἱ κατὰ τῆς εὐθανασίας φωναὶ καὶ κερδίζει ἔδαφος ἡ ἀποψις ὅτι τὸ θέμα πρέπει νὰ ἀφεθῆ εἰς τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ ἐνῶ ἀποκρούεται ἡ νομοθετικὴ ρύθμισις του, ἰδίᾳ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς καθιερώσεως μιᾶς νομικῆς διαδικασίας ἀσκήσεως τῆς εὐθανασίας²⁰.

Πράγματι ὅλαι αἱ προσπάθειαι αἱ ὁποῖαι ἔχουν καταβληθῆ μέχρι σήμερον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς νομιμοποιήσεως τῆς εὐθανασίας, ἰδίᾳ ὑπὸ συλλόγων καὶ ἑταιρειῶν πού ἰδρύθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἔχουν ἀποτύχει. Ἡ σημαντικώτερα τοιαύτη προσπάθεια ἀνελήφθη εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν ἀπὸ τὴν «Voluntary Euthanasia Legalisation Society» ἡ ὁποία ἰδρύθη τὸ ἔτος 1932 καὶ τῆς ὁποίας τὴν προεδρίαν ἀνέλαβεν ὁ πρόεδρος τῆς Ἐνώσεως Χειρουργῶν τῆς χώρας αὐτῆς λόρδος Moynihan. Σκοπὸς τῆς κινήσεως ταύτης ἦτο ἡ νομιμοποίησις τῆς εὐθανασίας. Πρὸς τοῦτο ὁ λόρδος Moynihan ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἄνω Βουλὴν ἐν ἔτει 1936 νομοσχέδιον τὸ ὁποῖον προέβλεπε τὴν νομιμοποίησιν τῆς εὐθανασίας ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αὕτη θὰ εἶχε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἀσθενοῦς. Μετὰ ζωντανὴν καὶ διεξοδικήν συζήτησιν τὸ νομοσχέδιον ἀπερρίφθη μὲ ψήφους 14 ὑπὲρ καὶ 35 κατὰ²¹.

19. Erich Schwinge, Die angelsächsische Welt und die sog. Sterbehilfe, ἐν: Erinnerungsgabe für Max Grünhut (Marburg 1965), σ. 154.

20. Αὐτόθι, σ. 159.

21. Αὐτόθι, σ. 151 ἐξ. Βλ. καὶ Parliamentary Debates (Lords), Vol. 103, σ. 465 ἐξ.

Παρά τὴν ἀπόρριψιν τοῦ νομοσχεδίου τούτου εἰς τὴν Μ. Βρεττανίαν ἀνελήφθη καὶ νέα προσπάθεια νομιμοποιήσεως τῆς εὐθανασίας τὸ ἔτος 1950. Τὴν 28 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ ὁ λόρδος Chorley ἐπεχείρησε νὰ ἐπιτύχη τὴν νομιμοποίησιν τῆς εὐθανασίας ὑποστηρίζας, μεταξύ ἄλλων, ὅτι ἡ ἐν γένει θεώρησις τοῦ προβλήματος ἔχει μεταβληθῆ ἐν σχέσει πρὸς τὸ 1936 καὶ ὅτι σήμερον πολλοὶ ἱατροὶ ἀσκοῦν εἰς τὴν πράξιν τὴν εὐθανασίαν. Παραδόξως ὁμως τὸ νομοσχέδιον συνήντησε μεγαλύτεραν ἀντίδρασιν αὐτὴν τὴν φορὰν καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἱατρούς, οἱ ὅποιοι ἀπέκρουσαν τὴν νομιμοποίησιν τῆς εὐθανασίας μὲ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἐσφαλμένη διάγνωσις, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῆ εἰς τὸν νομοθέτην τὸ δικαίωμα νὰ θέσῃ ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν ἀξίαν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Εἰς τὴν συζήτησιν παρενέβη καὶ ὁ πρῶτος νομικὸς τῆς χώρας, ὁ λόρδος Chancellor Earl Towitt, ὁ ὅποιος προέτρεψε τὰ μέλη τῆς Ἄνω Βουλῆς νὰ καταψηφίσουν τὸ νομοσχέδιον, διότι πρόκειται, ὡς ἐτόνισε, περὶ προβλήματος τὸ ὁποῖον πρέπει, ὅπως καὶ μέχρι τώρα, νὰ ἀφεθῆ εἰς τὴν κρίσιν τῆς συνειδήσεως τῶν ἱατρῶν. Ἐξ ἄλλου, ὑπεστήριξεν, ἡ νομιμοποίησις τῆς εὐθανασίας θὰ ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπικινδύνους συνεπειὰς διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν²².

Προσπάθειαι πρὸς νομιμοποίησιν τῆς εὐθανασίας ἐγένοντο καὶ εἰς τὰς Η.Π.Α. Κατὰ τὸ ἔτος 1938 ἰδρύθη εἰς τὴν Ν. Ὑόρκην μία Euthanasia Society εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκον πολλοὶ ἱατροὶ καὶ ἄλλαι προσωπικότητες. Μεταξὺ τῶν τελευταίων ἦτο καὶ ὁ γερουσιαστὴς τῆς Νεμπράσκα John H. Comstock, ὁ ὅποιος μόλις κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχε προτείνει εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ τὴν ψήφισιν νομοσχεδίου τὸ ὁποῖον προέβλεπε τὴν νομιμοποίησιν τῆς εὐθανασίας. Καὶ τῆς ἐταιρείας ταύτης ὁ σκοπὸς δὲν ἐπετεύχθη, τοῦλάχιστον ἄχρι σήμερον²³.

Παρά τὸ γεγονὸς ὁμως ὅτι αἱ καταβληθεῖσαι προσπάθειαι πρὸς νομιμοποίησιν τῆς εὐθανασίας δὲν ἐπέτυχον, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι αὗται, καθὼς καὶ αἱ πολλαπλασιασθεῖσαι ὑπὲρ αὐτῆς φωναί, ἐπηρέασαν τὴν ἱατρικὴν πράξιν οὕτως, ὥστε, τόσον εἰς τὸν ἀγγλοσαξωνικὸν χῶρον ὅσον καὶ εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, νὰ σημειωθῆ προοδευτικὴ ἀξίησις τῶν περιπτώσεων εὐθανασίας χωρὶς τοῦτο νὰ ὀδηγήσῃ εἰς σοβαράς, τοῦλάχιστον ποινικὰς, συνεπειὰς. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι αἱ διάφοροι δίκαι πού διεξήχθησαν εἰς διαφόρους χώρας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη λόγω ἀσκήσεως τῆς εὐθανασίας. Ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμεν χαρακτηριστικὰς περιπτώσεις.

Τὸ 1950 διεξήχθη εἰς τὸ Manchester τῆς πολιτείας New Hampshire

22. Αὐτόθι, σ. 156. Βλ. καὶ Parliamentary Debates (Lords), Vol. 169, σ. 552 ἐξ.

23. Βλ. Joseph V. Sullivan, Catholic Teaching on the Morality of Euthanasia. Washington 1949, σ. 25 ἐξ.

δίκη με κατηγορούμενον τὸν ἰατρὸν Herman Sander, ὁ ὁποῖος εἶχε θανάτωσει μίαν καρμιοπαθῆ γυναῖκα διὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀφόρητον ὀδύνην. Ἡ δίκη αὕτη, ποὺ διήρκεσεν ἀπὸ τῆς 20 Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 9 Μαρτίου 1950 καὶ προεκάλεσε τὸ ζῶηρον ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης εἰς τὰς Η.Π.Α. ἀλλὰ καὶ τὴν Εὐρώπην, ἐτελείωσε μὲ τὴν ἀθώωσιν τοῦ κατηγορουμένου²⁴.

Τὸ 1962 διεξήχθη εἰς τὸ Βέλγιον δίκη εἰς τὴν ὁποίαν κατηγορούμενοι ἦσαν τὸ ζεῦγος van de Putt, ἡ μάμμη, ἡ θεία καὶ ὁ οἰκογενειακὸς τους ἰατρός. Ἡ κατηγορία ἦτο ὅτι διὰ τῆς χορηγήσεως ὑπνωτικοῦ φαρμάκου εἰς μεγάλην δόσιν ἐθανάτωσαν τὴν θυγατέρα τους, ἡ ὁποία ἐγεννήθη ἀνευ χειρῶν. Ἡ δίκη προεκάλεσε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι ἐκλίνε σαφῶς ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν κατηγορουμένων. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ ἀπόφασις ὑπῆρξεν ἀθωωτικῆ²⁵.

Σχεδὸν ἀθωωτικὴ ἦτο ἡ ἀπόφασις καὶ κατὰ τῆς ἰατροῦ G. E. Postma van Boven, ἡ ὁποία τὴν 19.10.1971 ἐθανάτωσε τὴν μητέρα της, ἡ ὁποία εἶχεν ὑποστῆ παραλυσίαν λόγῳ ἐγκεφαλικοῦ ἐπεισοδίου, διὰ τῆς χορηγήσεως 200 Milligramm μορφίνης. Τὴν πρᾶξιν της ἔκαμε κατόπιν παρακλήσεως τῆς μητρὸς της. Ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου: μιᾶς ἐβδομάδος κράτησις μὲ ἀναστολὴν ἑνὸς ἔτους, διότι ἔγινε δεκτὸν ὅτι τὰ κίνητρα τῆς πράξεως ἦσαν «καθαρῶς ἀνθρωπιστικά»²⁶.

Ἐδῶ πρέπει, τέλος, νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἡ περίπτωσις τοῦ Urs Peter Haemmerli, ἀρχιάτρου τῆς Ἱατρικῆς Κλινικῆς τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου Τριμίλι τῆς Ζυρίχης, ὁ ὁποῖος εἰς περιπτώσεις κλινικῶς νεκρῶν ἀσθενῶν, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἐλπίς σωτηρίας, διέκοπτε προοδευτικῶς τὴν παροχὴν φαρμάκων καὶ βιταμινῶν μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπίσπευσιν τοῦ θανάτου, ὠδήγησεν εἰς σχετικὸν δημοψήφισμα. Εἰς τὸ δημοψήφισμα τοῦτο ἔλαβον μέρος οἱ κάτοικοι τοῦ καντονίου τῆς Ζυρίχης οἱ ὁποῖοι κατὰ πλειοψηφίαν ἀπεφάνθησαν (25.9.1977) ὅτι ἡ «ἐνεργητικὴ βοήθεια διὰ τὸν θάνατον» εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις δὲν πρέπει νὰ τιμωρῆται²⁷.

Αἱ ἀποφάσεις τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθεισῶν δικῶν ἐπιβεβαιῶνουν τὴν διαπίστωσιν τοῦ Glanville Williams ὅτι ὁ ἰατρός ἐλάχιστα πρέπει νὰ φοβῆται ἀπὸ τὴν παροῦσαν νομικὴν κατάστασιν ὡς πρὸς τὴν ἄσκησιν τῆς εὐθανασίας²⁸.

24. Βλ. Maximilian Jacta, Berühmte Strafprozesse, Amerika (1964), σ. 14 ἔξ.

25. H. E. Ehrhardt, Euthanasie und Vernichtung «lebensunwerten» Lebens, ἐν: Forum der Psychiatrie, Nr. 11, Stuttgart 1965, σ. 2.

26. Βλ. Westdeutsche Allgemeine Zeitung τῆς 7.2.1973.

27. Π. Τζερμιᾶ, Εὐθανασία ἢ ὄχι; Ἐν: Ἐφ. «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 30.9.1977.

28. Glanville Williams, The Sanctity of Life and the Criminal Law (1958), σ. 292.

3. Ἡ σημερινὴ ἔννοια τῆς εὐθανασίας.

Ἐκ τῆς συντόμου αὐτῆς ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως εἶναι φανερόν ὅτι ὑπάρχει μία μεγάλη σύγχυσις ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς εὐθανασίας. Καὶ τοῦτο, διότι περὶ εὐθανασίας ὁμιλεῖ ὁ στωικὸς ποῦ αὐτοκτονεῖ, εὐθανασίαν χαρακτηρίζει ὁ Χιτλερισμὸς τὴν ἐξόντωσιν χιλιάδων ἀνθρώπων ποῦ ἔπασχον ἀπὸ βαρυτάτας καὶ ἀνιάτους ἀσθενείας, εὐθανασία θεωρεῖται ἢ ἐπίστευσις τοῦ θανάτου μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἱατροῦ εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας εὐρισκόμεθα πρὸ ἀσθενῶν οἱ ὅποιοι εἶναι κλινικῶς νεκροί, κ.ο.κ. Εἶναι, συνεπῶς, ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ προσδιορισθῇ μὲ ἀκρίβειαν ἡ ἔννοια τῆς εὐθανασίας πρὶν προχωρήσωμεν εἰς τὴν διαπραγματεύσειν τοῦ προβλήματος τούτου ἐξ ἐπόψεως ἠθικῆς.

Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ διαστείλωμεν σαφῶς τὴν ἔννοιαν τῆς εὐθανασίας ἀπὸ τὴν αὐτοκτονίαν ἢ αὐτοχειρίαν. Ἡ βασικὴ διαφορὰ μεταξὺ εὐθανασίας καὶ αὐτοκτονίας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ πρώτη εἶναι περισσότερον «ἀντικειμενικῶς» θεμελιωμένη ἀπὸ ὅ,τι ἡ δευτέρα. Πράγματι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς αὐτοκτονίας οἱ λόγοι ἢ αἱ ἀφορμαί, ποῦ ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀπονεοημένον διάβημά του, ὅσον σοβαροὶ καὶ ἂν εἶναι, τὰς περισσοτέρας φορὰς δύνανται νὰ ἀντιμετωπισθοῦν διὰ τῆς παροχῆς ψυχολογικῆς ἢ κοινωνικῆς βοήθειας. Καὶ γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι διὰ τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ὑφίσταται, σχεδὸν πάντοτε, κάποια προοπτικὴ, κάποιο μέλλον.

Ἀντιθέτως, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς εὐθανασίας, ἡ ἐπιθυμία νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀπορρέει ἀπὸ μίαν οἰκονδηποτε δυσχέρειαν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἀπὸ τὴν δραματικὴν κατάστασιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος βλέπει τὴν ἰδίαν τὴν ἀτομικὴν του ὑπαρξιν νὰ φθίνη καὶ τὴν ὀργανικὴν του ὑπόστασιν νὰ καταρρέῃ συνεπείᾳ τῆς ἀνιάτου ἀσθενείας ποῦ τὸν ἔχει πλήξει θανάσιμως. Ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει εἰσέλθει εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου καὶ δὲν ὑπάρχει δυνατὸτης ἀποτροπῆς του²⁹.

Ὁξυτάτη διάκρισις πρέπει νὰ γίνῃ ἐπίσης μεταξὺ τῆς εὐθανασίας καὶ τῆς οὕτω πως λεγομένης «ἀναξίας νὰ ζῆ ζωῆς». Ἰπὸ τὸν τελευταῖον ὄρον νοοῦνται κυρίως βρέφη ἢ παιδιὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν γεννηθῆ σωματικῶς ἢ πνευματικῶς ἀνάπηρα (ἠλίθια), ἀνιάτως πάσχοντες ἐξ αἰτίας τραυματισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου μὲ συνέπειαν τὴν ἀτονίαν ἢ καὶ ἀναστολὴν πολλῶν βασικῶν λειτουργιῶν, καί, τέλος, ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι, λόγῳ γήρατος, ἔχουν πάθει μαλάκυνσιν τοῦ ἐγκεφάλου. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνεταί χρῆσις τοῦ ὄρου τῆς εὐθανασίας, διότι δὲν πρόκειται περὶ ἀνθρώπων ποῦ εὐ-

29. Βλ. F. H a m m e r, Euthanasie philosophisch beurteilt, ἐν: H. Saner - H. Holzhey (Hrsg.), Basel 1976, σ. 121. Ἐπίσης P. S p o r k e n, Euthanasie im Rahmen der Lebens- und Sterbehilfe, ἐν: Albin Eser (Hrsg.), Suizid und Euthanasie, Stuttgart 1976, σ. 274.

ρίσκονται εις την διαδικασίαν τοῦ θανάτου. Ἀντιθέτως εις τὰς περιπτώσεις αὐτὰς πρόκειται περὶ ἀνθρωπίνης ζωῆς διὰ τὴν ὅποιαν ὑπάρχει ἔστω καὶ μίᾳ πολὺ μικρᾷ προοπτικῇ καὶ τὴν ὅποιαν, ἐν πάσῃ περιπτώσει, οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ζωὴν στερουμένην ἀξίας καὶ νοήματος. Πολὺ δὲ ὀλιγώτερον δὲν δύναται νὰ τὴν καταδικάσῃ ὁ οἰοσδήποτε εἴτε διὰ λόγους εὐγονίας εἴτε διὰ λόγους οἰκονομικούς, εἴτε δι' οἰουσδήποτε ἄλλους λόγους.

Ἐνεκα τούτου ἐξ ἐπόψεως ἰατρικῆς θεωρήσεως τοῦ προβλήματος τῆς εὐθανασίας ὁμοφώνως θεωρεῖται ὡς ἀπηγορευμένη ἡ θανάτωσις τῆς χαρακτηριζομένης ὡς «ἀναξίας νὰ ζῆ ζωῆς»³⁰. Ἐξ ἐπόψεως ἠθικῆς δὲ ὄχι μόνον εἶναι ἀνεπίτρεπτος ἡ θανάτωσις τῆς ζωῆς ταύτης, διότι κατ' οὐδὲν θὰ διέφερε τοῦ φόνου, ἀλλὰ καὶ εἶναι προφανὲς τὸ χρέος μας νὰ περιβάλλωμεν μὲ ἀγάπην τοὺς ἀνθρώπους τῆς κατηγορίας αὐτῆς καὶ νὰ τοὺς συμπαριστάμεθα³¹.

Ἐξ ἄλλου ἡ προσπάθεια νὰ ἐμφανισθῇ ἡ ἐξόντωσις τῆς «ἀναξίας νὰ ζῆ ζωῆς» τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀναλόγου μὲ τὴν παρατηρουμένην δῆθεν εἰς τὸ βασιλείον τῶν ζώων ἐξόντωσιν τῆς ἀντιστοίχου ζωῆς, δὲν εὐσταθεῖ, διότι, ὡς ἀποδεικνύει ὁ ζωολόγος A. Remane, καὶ εἰς τὸ βασιλείον τῶν ζώων εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ γνησία κοινωνικὴ ἀλληλοβοήθεια³².

Μετὰ τὰς διευκρινήσεις αὐτὰς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς τὰς ἡμέρας μας ὁ ὅρος εὐθανασία, ὁ ὁποῖος ἀρχικῶς εἶχε τὴν ἔννοιαν τοῦ καλοῦ, ἡρέμου καὶ ἀνωδύνου θανάτου, ἤτοι βοήθειαν δι' ἓνα καλὸν θάνατον, σημαίνει τὴν παροχὴν βοήθειας δι' ἓνα ἡρεμὸν θάνατον ἀλλὰ διὰ τῆς ἠθελημένης καὶ σκοπίμου ἐπισπεύσεως αὐτοῦ³³.

Ἡ τοιαύτη ἔννοια τῆς εὐθανασίας προϋποθέτει α) ὅτι πρόκειται πάντοτε δι' ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου·

30. Πρβλ. Fritz Rauh, Schutz des Lebens als theologisch-naturwissenschaftliches Grenzproblem, ἐν: F. Rauh/Ch. Hørgl, Die Grenzen des menschlichen Ethos, Düsseldorf 1975, σ. 41 ἐξ.

31. P. Sporken, ἔνθ' ἄνωτ. Ἐπίσης τοῦ ἰδίου, Umgang mit Sterbenden, Düsseldorf 1976, σ. 137.

32. A. Remane, Sozialleben der Tiere, Stuttgart 1971, σελ. 97-100.

33. Ἰπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον εὐθανασία ὁ P. Sporken ἔνθ' ἄνωτ., σ. 273, ὁ R. Kautzky (ἐν: F. Valentin, Die Euthanasie, Göttingen 1969, σ. 33), ὁ Wunderli (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 20 ἐξ.) κ. ἄ. Ὁ F. Hammer, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 102, θεωρεῖ ἀκριβεστέρους τοὺς ὄρους «ιατρικὴ συντόμευσις τῆς ζωῆς» (medizinische Lebensverkürzung) καὶ «θανάτωσις ἀσθενῶν» (Krankentötung), ἐπειδὴ προσδιοριστικὸν στοιχεῖόν τῆς ἔννοιᾶς τῆς εὐθανασίας εἶναι ἡ ἠθελημένη καὶ ἐνεργῶς πραγματοποιουμένη θανάτωσις τῆς βαρύτερα τραθείσης ζωῆς. Ὁ E. Ansohn χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον «Orthothanasie» ἀντὶ τοῦ ὄρου εὐθανασία (E. Ansohn, Die Wahrheit am Krankenbett, Salzburg 1969, σ. 177). Οἱ ὄροι οὗτοι ὅμως δὲν δύναται νὰ ὑποκαταστήσουν τὸν ἀπὸ μακροῦ καθιερωμένον ὄρον εὐθανασία.

β) ὅτι οἱ ἐν λόγῳ ἄνθρωποι ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν πόνον· καὶ γ) ὅτι ἡ ἄσκησις τῆς εὐθανασίας σημαίνει βοήθειαν καὶ ἀνακούφισιν ἀπὸ τὴν βασανιστικὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου. Σημειώνομεν ὅτι ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος εὐθανασία εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια τῆς παρούσης ἐργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

1. Ἐννοια.

Ἀπὸ τὰ ἐκτεθέντα εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον διαπιστώνει κανεὶς ὅτι κατὰ τὸν τελευταῖον καιρὸν ἔχουν ἐντυπωσιακῶς πολλαπλασιασθῆ αἱ ὑπὲρ τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας φωναὶ καὶ γίνεται δραστηρία προσπάθεια διὰ τὴν νομιμοποίησίν της. Πρὶν προχωρήσωμεν εἰς τὴν θεώρησιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας ἅς ἴδωμεν ποῖα εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου αὐτοῦ.

Ὑπὸ τὸν ὄρον ἐνεργητικῆς εὐθανασίας (*aktive Euthanasie, mercy-killing, coup de gráce*) ἐννοοῦμεν τὴν ἐνεργὸν ἐπέμβασιν εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου μετὰ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπιφέρωμεν ἐνωρίτερον τὸν θάνατον εἰς τὸν θνήσκοντα ἄνθρωπον. Μετὰ ἄλλους λόγους ἐδῶ πρόκειται πάντοτε ἔχι δι' οἰονδήποτε πάσχοντα, ἀλλὰ διὰ τὸν βαρύτερα πάσχοντα πού μετὰ ἀπόλυτον βεβαιότητα ἔχει εἰσέλθει εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου χωρὶς τὴν ἐλαχίστην προοπτικὴν βελτιώσεως τῆς καταστάσεώς του. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας πού σημαίνει, ὅπως εἴπομεν, ἐνεργὸν ἐπέμβασιν εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου καὶ ἀντικατάστασιν τῆς φυσικῆς αἰτίας αὐτοῦ διὰ μιᾶς τεχνητῆς τοιαύτης. Πρόκειται, δηλαδὴ δι' ἡθελήμενην καὶ πρόωρον θανάτωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου, μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν ἰατρικῶν γνώσεων καὶ μεθόδων (π.χ. διὰ μιᾶς ἐνέσεως)¹.

Τὴν ἀπόφασιν διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας δύναται νὰ πάρῃ εἴτε ὁ ἴδιος ὁ πάσχων, ἐφ' ὅσον εἶναι ἱκανὸς πρὸς τοῦτο, εἴτε ἄλλα πρόσωπα, ὅταν ὁ πάσχων ἔχει χάσει τὴν αὐτοσυνειδησίαν του, ὅπως π.χ. οἰκεῖοι, συγγενεῖς, φίλοι, ὁ ἢ οἱ θεράποντες ἰατροί.

1. Βλ. Μ. v. Lutterotti, *Ärztlicher Heilauftrag und Euthanasie* κ.τ.λ. ἐν: *Suizid und Euthanasie*, σ. 291 ἐξ. Ὁμοίως: P. Sporken, *Umgang mit Sterbenden*, σ. 140 ἐξ.

2. Ήνεργητική εϋθανασία κατόπιν ἐπιθυμίας τοῦ ἰδίου τοῦ ἀσθενοῦς.

Τὸ πρόβλημα τῆς εϋθανασίας γενικῶς τίθεται εἰς μίαν κατάστασιν συγκρούσεως. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν συγκρούονται τὸ εἶδος καὶ ἡ διάρκεια τῆς διαδικασίας τοῦ θανάτου, ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἡ ἀσθένεια δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν τὴν ἀξίαν της καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ἀναξίαν νὰ τὴν ζῆ κανεὶς.

Ἐνώπιον αὐτῆς τῆς καταστάσεως, ὑποστηρίζουν οἱ ὑπέρμαχοι τῆς εϋθανασίας, καὶ μάλιστα τῆς ἑνεργητικῆς, ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἀπαιτεῖ ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἔχῃ τὴν ἐλευθερίαν νὰ εἶναι κύριος τῆς ζωῆς του, ἀκόμη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιλέξῃ καὶ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον. Ἄλλωστε, ἰσχυρίζονται οἱ ἴδιοι, ὁ ἄνθρωπος εἶναι χωρὶς τὴν θέλησίν του ριγμένος εἰς τὴν ζωὴν καὶ θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἄρῃ αὐτὴν τὴν παρὰ τὴν θέλησίν του ζωὴν διὰ μιᾶς προσωπικῆς ἀτομικῆς ἀποφάσεώς του καὶ πράξεως: τῆς εϋθανασίας².

Τὸ ἐπιχείρημα ὅμως ὅτι δύναται νὰ ἀσκειῖται ἡ εϋθανασία, ἀφοῦ τὴν ἐπιθυμεῖ ὁ ἀσθενής, διότι ὁ ἄνθρωπος ἔχει δῆθεν τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτῃ ἑαυτὸν κατὰ τρόπον πλήρως αὐτόνομον, δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτὸν ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς.

Ἡ ζωὴ κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν δὲν εἶναι δημιούργημα τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ δῶρον τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει δημιουργηθῆ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ζωὴ του εἶναι ἀπολύτως ἱερά καὶ ἀπαραβίαστος: «Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ, καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει· ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκωμεν. Ἐάν τε οὖν ζῶμεν ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν τοῦ Κυρίου ἐσμέν» (Ρωμ. ιδ', 7-9). Ἔτσι δὲν ὑφίσταται ἐν ἀπόλυτον δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοδιαθέσεως. Εἰς τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας καὶ τῆς λυτρώσεως ὑπάρχει μία κατάφασις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ τὴν ἀρνηθῆ.

Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ R. Kautzky³ ὅτι ἡ εϋθανασία δὲν ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν ἐντολὴν «οὐ φονεύσεις», διότι καὶ εἰς τὸν χριστιανισμόν ἡ ἐντολὴ αὕτη ἔχει σχετικοποιηθῆ διὰ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ φόνου κατὰ τὸν ἀμυντικὸν πόλεμον καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς θανατικῆς ποινῆς, δὲν εὐσταθεῖ. Πρῶτον μὲν διότι ὁ ἀμυντικὸς πόλεμος γίνεται δεκτὸς ὡς ἀναγκαῖον κακὸν καὶ

2. Βλ. F. H a m m e r, Euthanasie philosophisch beurteilt, ἐν: Euthanasie (Philosophie Aktuell 10), σ. 118 ἐξ.

3. R. K a u t z k y, Die Freiheit des Sterbenden und die Pflicht des Arztes, ἐν: Suizid u. Euthanasie, σ. 288. Πρβλ. καὶ F. H a m m e r, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 120.

ἔχι ὡς ἠθικὴ πράξις. Καί, δεύτερον, διότι ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ δὲν τάσσεται ὑπὲρ ἀλλ' ἐναντίον τῆς θανατικῆς ποινῆς καὶ μάλιστα δι' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐντολῆς «οὐ φονεύσεις».

“Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰδικῶς εἰς τὸν σεβασμὸν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀσθενοῦς δι' ἀσκησιν τῆς εὐθανασίας, τὴν ὅποιαν θεωροῦν ὡς ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας ὅλοι οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς, τίθεται τὸ ἐρώτημα: ὅταν ὁ οἰοσδήποτε βαρύτερα πάσχων ἀσθενὴς ἐκφράζη τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γίνῃ καὶ ὅστε νὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὴν ἀνυπόφορον κατάστασιν εἰς τὴν ὅποιαν εὐρίσκεται, ἐκφράζει μίαν πραγματικὴν τοῦ ἐπιθυμίαν; “Ὅταν, μὲ ἄλλους λόγους, κάμνη ἐκκλησιν εἰς τὸν ἱατρὸν ἢ ἄλλα πρόσωπα νὰ κάνουν κάτι ὅστε νὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὴν ζωὴν του, ἐκφράζει μὲ τὴν ἐκκλησιν αὐτὴν πράγματι τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἀποθάνῃ;

Εἰδικοί νὰ ἀπαντήσουν εἰς τὸ βασικὸν αὐτὸ ἐρώτημα εἶναι ὅσοι ἔχουν ἐμπειρίαν ἀπὸ ἀναστροφῆν μὲ ἀνθρώπους ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὸ στάδιον τοῦ θανάτου. “Ὅλοι δὲ συμφωνοῦν ὅτι εἶναι ἄκρως δυσχερὲς νὰ ἐνοήσῃ κανεὶς τὸ πραγματικὸν νόημα τῶν λεγομένων ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ διανύουν τὸ στάδιον τοῦ θανάτου. Ὁ J. Mayer-Scheu π.χ., ποὺ ἔχει πλουσίαν πεῖραν ὡς ἱερεὺς νοσοκομείου, ὑποστηρίζει ὅτι διὰ νὰ κατανοήσῃ κανεὶς τοὺς λόγους καὶ τὴν πραγματικὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀσθενοῦς πρέπει νὰ μετατεθῆ κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν θέσιν του καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀγωνίαν του καὶ ὡς ἰδικὴν του προσωπικὴν ἀγωνίαν. Τότε, καὶ μόνον τότε, θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ πραγματικὴ ἐπικοινωνία καὶ ἐπαφὴ μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐὰν δὲ ὑπάρξῃ αὐτὴ ἢ ἐπαφὴ καὶ ἐπικοινωνία, συνεχίζει, θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστωθῇ ὅτι ὅσα λέγει ὁ ἀσθενὴς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λαμβάνωνται κατὰ λέξιν. “Ἐτσι ἡ ἐπιθυμία του π.χ. νὰ τεθῆ τὸ συντομώτερον τέρμα εἰς τὴν ζωὴν του, δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά παρα ἑκφρασις μιᾶς ἀφορήτου καταστάσεως καὶ εἰς τὸ βάθος ἢ τοιαύτη ἐπιθυμία εἶναι ἐκκλησις διὰ συμπαράστασιν καὶ βοήθειαν πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ πόνου του⁴.

Τὴν ἀποψιν αὐτὴν δέχεται τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν ἱατρῶν ποὺ ἔχουν ἰδιαιτέρως ἐρευνήσει τὸ θέμα. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν τὴν γνώμην τοῦ M. V. Lutterotti, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀντίληψις κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ ὑπὸ προθεσίαν βαρύτερα ἀσθενεῖς ἐπιθυμοῦν τὸν θάνατον, εἶναι κατὰ κανόνα μία «ἐσφαλμένη ἀνθρωπίνῃ κρίσις» καὶ τονίζει ὅτι ἐκεῖνο ποὺ πράγματι ἐπιθυμοῦν οἱ ἀσθενεῖς αὐτοὶ εἶναι μίαν καλυτέρα βοήθειαν κατὰ τὸν θάνατον⁵. Εἰς

4. Josef Mayer-Scheu, *Der mitmenschliche Auftrag der Sterbenshilfe*, ἐν: Volker Eid (Hrsg.), *Euthanasie oder soll man auf Verlangen töten?* Mainz 1975, σ. 95-107.

5. M. v. Lutterotti, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 295.

τὸ ἴδιον συμπέρασμα ὀδηγοῦν καὶ αἱ συνεντεύξεις τῶν Kübler-Ross μὲ ἀποθνήσκοντες⁶.

“Ὅτι οἱ βαρύτερα καὶ ὑπὸ προθεσμίαν ἀσθενεῖς δὲν ἐπιθυμοῦν ὄντως νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὴν ζωὴν των βεβαιώνει καὶ ὁ J. Korczak, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι εἰς νοσοκομεῖον ὅπου ἐνοσηλεύοντο βαρύτερα πάσχοντες καρκινοπαθεῖς ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀσθενῶν ἓν τοξικὸν φάρμακον εἰς μεγαλυτέραν τῆς κανονικῆς δόσεως ποσότητα καὶ τοὺς ἔγινε ἡ ὑπόδειξις: «δὲν θὰ πάρετε περισσότερο ἀπὸ μιὰ κουταλιά, διότι εἶναι δηλητήριο. Μιὰ κουταλιά εἶναι φάρμακο καὶ καταπραῦνει τοὺς πόνοους». Τὸ ἀποτέλεσμα: οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀσθενῶν ἔλαβε τὸ φάρμακον εἰς μεγαλυτέραν τῆς κανονικῆς δόσεως ποσότητα⁷.

Κατηγορηματικὸς ἐν προκειμένῳ εἶναι καὶ ὁ ἱατρός L. Witzel ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ἐκ τῶν 10 χιλιάδων ἀσθενῶν, πού «πέρασαν ἀπὸ τὸ χέρι του» κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἱατρικοῦ λειτουργήματός του, μόνον 12-15 ἀσθενεῖς τὸν παρεκάλεσαν νὰ τοὺς διευκολύνη νὰ ἀποθάνουν διὰ μιᾶς θανατηφόρου ἐνέσεως. Παρατηρεῖ ὁμως ὅτι καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἐπρόκειτο ὄχι μόνον διὰ σωματικῶς ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς ἀσθενεῖς καὶ προσθέτει ὅτι ἡ ἀπαίτησις δι’ εὐθανασίαν διατυπώνεται σπανίως καὶ ὀπωσδήποτε ἀπὸ ἀσθενεῖς πού τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ψυχικοῦ stress ἢ ἔχουν ἀφορήτους πόνοους. “Ὅτι δὲ ἡ ἐπιθυμία τους νὰ ἀποθάνουν δὲν εἶναι πραγματικὴ ἀποδεικνύεται, λέγει ὁ Witzel, ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν πόνων καὶ τοῦ ψυχικοῦ stress οἱ ἴδιοι οἱ ἀσθενεῖς ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ παραμένουν κλινήρεις ἢ νὰ εἶναι προσδεδεμένοι εἰς μίαν ἀναπηρικὴν καρέκλαν⁸.

Συμπερασματικῶς, λοιπόν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ τοῦ P. Sporken ὅτι ἡ ἐπιθυμία πού ἐκφράζεται ἀπὸ ἀσθενεῖς δι’ ἄσκησιν ἐνεργητικῆς εὐθανασίας δὲν εἶναι πραγματικὴ, διότι ἡ πείρα ἔχει καταδείξει ὅτι, ὅταν ὁ ἀσθενὴς λέγῃ: «δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω πλέον, δώστε μου κάτι ὥστε ὅλα νὰ τελειώσουν», εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν ἐπιθυμεῖ τὸν θάνατον, ἀλλ’ ἀπευθύνει ἔκκλησιν διὰ καταπραῦσιν τῶν πόνων καὶ συμπαράστασιν κατὰ τὸν θάνατον. Ἐπειτα, ἀκόμη καὶ ἂν ὑπάρχῃ μίᾳ πραγματικῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ θανάτου, τοῦτο δὲν σημαίνει κατ’ ἀνάγκην καὶ παράκλησιν δι’ ἄσκησιν τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας⁹.

6. Kübler-Ross, Interviews mit Sterbenden. Stuttgart 1969. Τοῦ Ἰδίου, Was Können wir noch tun? Stuttgart 1974.

7. J. Korczak, Das Recht des Kindes auf Achtung, hrsg. von Elisabeth Heimpel und H. Roos, Göttingen 1970, σ. 320 ἐξ.

8. L. Witzel, Sterben auf Verlangen aus der Sicht des Kranken und Sterbenden, ἐν: H.— D. Hiersche (Hrsg.), Euthanasie. München 1975, σ. 186 ἐξ.

9. P. Sporken, Euthanasie im Rahmen der Lebens— und Sterbehilfe ἐν: Suizid u. Euthanasie, σ. 278 ἐξ.

3. Ἐνεργητικὴ εὐθανασία κατόπιν ἐπιθυμίας προσώπων τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἀσθενοῦς.

Ἡ κατάσταση καὶ ἡ ἠθικὴ προβληματικὴ εἶναι διάφορος ὅταν πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἀσθενοῦς, ὅπως ἰατροί, νοσηλευτικὸν προσωπικόν, οἰκεῖοι ἢ φίλοι, ἀποφασίζουν τὴν ἐνεργητικὴν εὐθανασίαν καὶ μάλιστα ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀσθενοῦς. Τοιαῦται περιπτώσεις εἶναι ἐκεῖναι κατὰ τὰς ὁποίας ἡ διαδικασία τοῦ θανάτου εἶναι τόσον μακρὰ καὶ βασανιστικὴ, ὥστε πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἀσθενοῦς αἰσθάνονται ὑποχρεωμένα νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὴν ζωὴν του διὰ μιᾶς ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως εἴτε διότι ὁ ἴδιος ὁ ἀσθενὴς δὲν ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εὐθανασίας, εἴτε διότι δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ τοιαύτην ἐπιθυμίαν ἐπειδὴ εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν βαθυτάτης καὶ ἀμετακλήτου ἀπωλείας συνειδήσεως, εὐρίσκεται δηλαδὴ εἰς κῶμα.

Αἱ σκέψεις, πού ὠθοῦν εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς τὰ πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἀσθενοῦς εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας, εἶναι βασικῶς αἱ ἐξῆς: Ἐνός μὲν ὅτι ἡ κατάσταση εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ὁ ἀσθενὴς εἶναι ἀφόρητος καὶ δὲν πρόκειται πλέον δι' ἀνθρωπίνην ζωὴν πού νὰ ἀξίξῃ νὰ τὴν ζῆ κανεὶς. Καί, δεύτερον, ὁ οἶκτος καὶ ἡ συμπόνια πού εἶναι φυσικὸν νὰ αἰσθάνεται κανεὶς πρὸς τὸν πάσχοντα.

Κατ' ἀρχὴν τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα κατὰ τὸ ὅποιον ἡ ζωὴ τοῦ βαρύντατα πάσχοντος δὲν εἶναι πλέον ἀνθρωπίνην ζωὴν, δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν καὶ τὰ δικαιώματα ἐνός ἀνθρώπου καί, συνεπῶς, ἐπιτρέπεται νὰ φονευθῇ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ δεκτὸν ἐξ ἐπόψεως χριστιανικῆς. Καὶ τοῦτο διότι ἡ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ σύνδεσμός του μετὰ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ὁ ἔσχατος λόγος ἐνεκα τοῦ ὁποίου ὁ ἀνθρώπος δὲν δύναται νὰ παύσῃ νὰ εἶναι ἀνθρώπος ἀκόμη καὶ ἂν, λόγῳ βαρυτάτης ἀσθενείας, παύσουν νὰ λειτουργοῦν βασικαὶ λειτουργίαι του ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ συνείδησιν τῆς ταυτότητός του καὶ νὰ ἔχῃ χάσει τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ περιβάλλοντός του¹⁰. Πρέπει νὰ γίνῃ κατανοητὸν ἐν προκειμένῳ, ὅπως ὀρθῶς τονίζει ὁ U. Eibach, ὅτι «ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου δὲν βασίζεται χριστιανικῶς εἰς ἐν οἰοδήποτε ὄργανόν του, ἔστω καὶ τοῦ ἐγκεφάλου του, οὔτε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν παραγωγικότητά του καὶ τὴν ἀπόδοσίν του, ἀλλὰ βασίζεται ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτόμου-προσώπου καὶ συνεπῶς καταφάσκειται τόσον τὸ σῶμα ὅσον καὶ ἡ ψυχὴ, τόσον ὁ ἐγκέφαλος ὅσον καὶ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα τοῦ ἀνθρώπου»¹¹.

Τὸ δεύτερον ἐπιχείρημα, τὸ ὅποιον ὠθεῖ πολλοὺς νὰ ταχθοῦν ὑπὲρ

10. A. A u e r, Das Recht des Menschen auf einen «natürlichen Tod» aus der Sicht einer theologischen Ethik ἐν: Suizid u. Euthanasie, σ. 253.

11. Ulrich E i b a c h, Thesen zur Diskussion um die sogenannte «Euthanasie», ἐν: Suizidu. Euthanasie, σ. 247. Τοῦ ἰδίου, Recht auf Leben, Recht auf Sterben, Wuppertal 1974, σ. 84-110 καὶ 335-348.

τῆς εὐθανασίας, εἶναι, ὅπως εἴπομεν ἤδη, τὸ εὐγενές συναίσθημα τοῦ οἴκτου καὶ τῆς συμπόνοιας πρὸς τὸν πάσχοντα συνάνθρωπόν μας. Ὁ Ρ. Μοορ π.χ., ἐνθερμος ὑποστηρικτῆς τῆς ἀσκήσεως τῆς εὐθανασίας, ἰσχυρίζεται ὅτι, ὅπως θὰ ἔθετε κανεὶς τέρμα εἰς τὴν ζωὴν ἐνὸς ζῴου ποῦ θὰ τὸ ἐβλεπε νὰ ὑποφέρει, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ πρέπη νὰ τίθεται τέρμα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ βαρύτερα πάσχοντος ἀνθρώπου δι' εὐθανασίας¹².

Καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν εὐσταθεῖ. Πρῶτον μὲν διότι ὁ πόνος ἴσως νὰ διαδραματίζῃ κάποιον ρόλον εἰς τὴν ζωὴν μας. Δεύτερον δέ, καὶ κυρίως, διότι σήμερον ἡ ἱατρικὴ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίζῃ ἀποτελεσματικῶς καὶ τοὺς πλέον ἰσχυροὺς πόνους μὲ κατάλληλα ἀναλγητικὰ φάρμακα. Ἐπομένως οὔτε καὶ τὸ εὐγενές συναίσθημα τῆς συμπόνοιας δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν υἱοθέτησιν τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας¹³.

Ἐπειτα ἡ ἀπόφασις διὰ τὴν ἀσκήσιν τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ἀπὸ οἰοδήποτε πρόσωπον τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἀσθενοῦς, διότι τοῦτο θὰ ἀπετέλει ὠμὴν παραβίασιν τῶν ἀναπαλλοτριωτῶν προσωπικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἰδίᾳ τοῦ δικαιώματός του νὰ τύχῃ τῆς ἀναγκαίας περιθάλψεως καὶ νὰ ἀποθάνῃ κατὰ τρόπον φυσικόν. Ἡ ἀπόφασις περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, ὅπως ὀρθῶς τονίζει ὁ Sporcken, εἶναι μία τόσον προσωπικὴ ἀπόφασις, ὥστε κανεὶς δὲν δύναται νὰ πάρῃ τοιαύτην ἀπόφασιν διὰ λογαριασμόν ἐνὸς ἄλλου καὶ μάλιστα χωρὶς τὴν ἰδικὴν του γνώσιν καὶ θέλησιν¹⁴.

Εἰδικώτερον θὰ πρέπη νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ δικαίωμα διὰ τὴν λῆψιν μιᾶς τοιαύτης ἀποφάσεως δὲν ἔχει οὔτε ὁ ἱατρός, διότι ἡ τυχὸν ἀναγνώρισις τοιούτου δικαιώματος εἰς τὸν ἱατρὸν θὰ εἶχεν ὀλεθρίας συνεπείας διὰ τὴν σχέσιν ἐμπιστοσύνης ποῦ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ ἀσθενοῦς καὶ ἱατροῦ. Ἐπὶ σειρὰν αἰώνων καὶ μέχρι σήμερον τὸ ἱατρικὸν ἦθος ἔχει θεμελιωθῆ εἰς τὸ ἀκρως ἀνθρωπιστικὸν πνεῦμα τοῦ Ὁρκου τοῦ Ἱπποκράτους, τὸν ὁποῖον δίδει ὁ ἱατρός ὑποσχόμενος, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τοῦτο: «...οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς θανάσιμον, οὐδὲ ὑφηγήσομαι ξυμβουλίην τοιήνδε· ὁμοίως δὲ οὐδὲ γυναικὶ πεσσὸν φθόριον δώσω. Ἄγνῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν καὶ τέχνην τὴν ἐμήν...»¹⁵. Εἰς τὴν ἔνορκον αὐτὴν ὑπόσχεσιν τοῦ νέου ἱατροῦ

12. Paul Moor, Die Freiheit zum Tode, Reinbek b. Hamburg 1973.

13. Βλ. καὶ V. von Weizsäcker, Euthanasie u. Menschenversuche, Heidelberg 1947.

14. P. Sporcken, Umgang mit Sterbenden, σ. 148 ἐξ.

15. Γ. Κ. Πουρναροπούλου, Ἱπποκράτης, Ἄπαντα τὰ ἔργα, τόμ. Β', ἐκδότης Α. Μαρινός, σ. 306. Βλ. καὶ Ν. Ι. Λοῦβαρι, Ὁ Ὁρκὸς τῶν ἀρχαίων ἱατρῶν, Ἀθήναι 1942. Ἰωάννου Κ. Λαμέρα, Αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Ἱπποκράτους, Ἀθήναι 1947. Γρηγορίου Κ. Κάτσα, Στοιχεῖα Ἱατρικῆς Δεοντολογίας, Ἐν Ἀθήναις 1940³.

εἶναι φανερόν ὅτι τὸ ἱατρικόν ἦθος στηρίζεται εἰς τὴν διαφύλαξιν, τὴν διατήρησιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τὸν σεβασμὸν αὐτῆς καὶ ἔχει ἐπιτρέψει εἰς τὸν ἀσθενῆ νὰ προσφεύγῃ εἰς τὸν ἱατρὸν μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι οὗτος θὰ τὸν περιβάλλῃ μὲ ἀληθινὴν στοργὴν καὶ ἀγάπην. Τυχὸν ἀναγνώρισις εἰς τὸν ἱατρὸν τοῦ δικαιώματος ἀσκήσεως τῆς εὐθανασίας θὰ ἀνέτρεπε τὴν ἀπαραίτητον βᾶσιν τῆς ἐμπιστοσύνης ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐδράζεται ἡ σχέσις ἀσθενοῦς καὶ ἱατροῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ἀσθενὴς δὲν θὰ ἐβλεπε τὸν ἱατρὸν ὡς ἱατρὸν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκτελεστὴν του, ὡς πιθανὸν δολοφόνον του!

Εἰς οὐδένα, λοιπόν, οὔτε εἰς τὸν ἱατρὸν, οὔτε εἰς τοὺς συγγενεῖς εἶναι ἠθικὸν καὶ δίκαιον νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφασίσῃ διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας καὶ μάλιστα ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀσθενοῦς.

4. Νομιμοποιήσις τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας δι' ὅλως ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις;

Ἡ ἐνεργητικὴ εὐθανασία ἐθεωρεῖτο ἀνέκαθεν ὑπὸ τῆς Χρ. Ἠθικῆς ὡς ἀυθαίρετος συντόμευσις τῆς ζωῆς καὶ, συνεπῶς, ὡς φόνος καὶ δι' αὐτὸ ἀπεκρούετο μέχρι πρό τινας σταθερῶς καὶ μὲ ἀπόλυτον ὁμοφωνίαν ὑπ' αὐτῆς¹⁶. Τελευταίως, ὅμως, καὶ ἀσφαλῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς συγχρόνου θεωρήσεως τοῦ προβλήματος τῆς εὐθανασίας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπὸ μίαν τάσιν νομιμοποιήσεώς της, ἔχει σημειωθῆ μία κάποια ἀλλαγὴ γνώμης καὶ εἰς τὸν χῶρον τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς.

Εἰς τὸν χῶρον τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ ἀμερικανικοῦ, πρῶτος ὁ Jos Fletcher ἔχει ταχθῆ ὑπὲρ τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας. Κατ' αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐν πλήρησ δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως. Εἶναι δικαίωμά του νὰ ἀποφασίσῃ τόσον διὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του, ὅσον καὶ νὰ ρυθμίσῃ τὸ πρόβλημα τῆς γεννήσεως νέων ἀνθρώπων¹⁷. Ἡ πλήρης καὶ ἄνευ ἐπιφυλάξεων υἰοθέτησις τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας ὑπὸ τοῦ Fletcher δὲν ἐκπλήσσει, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι οὗτος εἶναι πεπεισμένος ὁπαδὸς τῆς ἠθικῆς τῶν περιστάσεων (Situationsethik).

Ἐπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας τάσσεται καὶ ὁ καθηγητῆς τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βασιλείας τῆς Ἑλβετίας Hendrik van Oyen. Πάντως ὁ Oyen τάσσεται ὑπὲρ τῆς ἐνεργη-

16. Bl. B. H ä r i n g, Das Gesetz Christi, Bd. III, München u. Freiburg 1967, σ. 218 ἐξ. Ἐπίσης τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Πάπα Πίου τοῦ XII, Casta conubii τῆς 31-12-1930. Ἐξ ἐπέφωρος προτεσταντικῆς: K. B a r t h, Kirchliche Dogmatik, Bd. III/4, Zürich 1951, σ. 366 ἐξ. καὶ ἰδίᾳ σ. 484 ἐξῆς ὅπου ὁ λόγος περὶ εὐθανασίας.

17. J. E. F l e t c h e r, Morals and Medicine, London 1955. Τοῦ ἰδίου: Ethics and Euthanasia, ἐν: R o b e r t W i l l i a m s, To Live and to Die, New York 1973.

τικῆς εὐθανασίας μόνον δι' ὠρισμένας ὀριακὰς περιπτώσεις καὶ τὰ κίνητρά του εἶναι ἢ συμπόνια καὶ ἢ γνησία χριστιανικὴ ἀγάπη πρὸς τὸν ἀσθενῆ¹⁸.

Τελευταίως καὶ ὁ ὀλλανδὸς ρωμαιοκαθολικὸς θεολόγος P. Sporcken, παρεκκλινὼν ἐκ τῆς θέσεως τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, τάσσεται ὑπὲρ τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας δι' ὠρισμένας ὀριακὰς περιπτώσεις. Κατὰ τὸν Sporcken εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν ὅλως ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ὑπὸ προθεσμίαν ἀσθενὴς εἶναι εἰλικρινῶς πεπεισμένος ὅτι δὲν ἔχει ἄλλην δυνατότητα παρὰ νὰ ἐπιλέξῃ μεταξὺ μιᾶς μακρᾶς καὶ λίαν ὀδυνηρᾶς διαδικασίας θανάτου, ἢ ὅποια ταπεινώνει τὸν ἄνθρωπον, ἀφ' ἑνός, καὶ ἐνός ἀξιοπρεποῦς θανάτου, ἀφ' ἑτέρου. Τὸ ἠθικὸν πρόβλημα ἐδῶ εἶναι ἐὰν εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς εἶναι ἠθικῶς ἐπιτρεπτὴ ἢ δ' ἐνεργητικῆς εὐθανασίας ἐπίστευσις τῆς διαδικασίας τοῦ θανάτου¹⁹.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ Sporcken τονίζει ὅτι βάσις καὶ ἀφετηρία τῶν σκέψεών του εἶναι καὶ παραμένει ὁ βασικὸς κανὼν τοῦ σεβασμοῦ τῆς ζωῆς καὶ τὸ χρέος τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀποδεχθῆ τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατόν του καὶ νὰ τὸν διαμορφώσῃ κατὰ τρόπον πλήρη νοήματος. Διὰ τὸν πιστεύοντα μάλιστα ὁ κανὼν οὗτος ἔχει ἔτι μεγαλύτερον βάρος, διότι ἡ συνειδητοποίησις τοῦ χρέους αὐτοῦ βιώνεται ὑπὸ τοῦ πιστοῦ ὡς εὐθύνη ἔναντι τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι ὁ κύριος τῆς ζωῆς. Δι' αὐτό, καταλήγει, ἰσχύει ὡς γενικὸς κανὼν, ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ ἀποδεχθῆ τὸν θάνατόν του ὡς τὸ τέλος²⁰.

Παρὰ ταῦτα ὁ Sporcken ὑποστηρίζει ὅτι ὁ βασικὸς αὐτὸς κανὼν δὲν δύναται νὰ εἶναι τόσο ἀπόλυτος, ὥστε νὰ ἀποκλείεται ὅποιαδήποτε ἄλλη ἀπόφασις. Τελικῶς, ἀνάγων τὸ ὅλον πρόβλημα εἰς τὸ περὶ συγκρούσεως καθηκόντων κεφάλαιον, ἐρωτᾷ: ὅταν ἡ σύγκρουσις ἀνάμεσα εἰς τὸ εἶδος καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ θανάτου, ἀφ' ἑνός, καὶ ἐνός ἀξίου τοῦ ἀνθρώπου θανάτου, ἀφ' ἑτέρου, δὲν δύναται νὰ ἀρθῆ κατ' ἄλλον τρόπον, δὲν θὰ ἦτο ἠθικῶς ἐπιτρεπτόν νὰ ἐπιλεγῆ τὸ μικρότερον κακὸν μὲ τὸ νὰ θεωρήσῃ ὁ ἀποθνήσκων βαρύτερον τὸν ἀξιοπρεπῆ θάνατον ἀπὸ μίαν μακράν, ὀδυνηράν καὶ ταπεινωτικὴν διαδικασίαν θανάτου²¹;

Εἶναι προφανές, ἥδη ἐκ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον διατυπώνει τὸ ἐρώτημα ὁ Sporcken, ὅτι ἀποκλίνει ὑπὲρ τῆς καταφατικῆς ἀπαντήσεως. Τονίζει ὁμοίως ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἐπρόκειτο δι' ἠθικὴν ἀπόφασιν

18. H. van Oyen, Grenzfälle in der medizinischen Ethik, ἐν: Z E E 4 (1960), σ. 193 ἐξ. Τοῦ ἰδίου: Beendigung des Leidens als ethischer Grenzfall, ἐν: Z E E 10 (1966), σ. 129-144. Τοῦ ἰδίου: Gibt es eine evangelische Ethik der Grenzfälle? ἐν: Z E E (1957), σ. 2-17.

19. P. Sporcken, Euthanasie im Rahmen der Lebens- und Sterbehilfe, ἐν: Suizid u. Euthanasie, σ. 279.

20. Αὐτόθι, σ. 280.

21. Αὐτόθι. Πρβλ. τοῦ ἰδίου, Umgang mit Sterbenden, σ. 146.

ἢ ὅποια φέρει τὸν χαρακτήρα τοῦ «ἀναγκαίου κακοῦ»²². Ἐνώπιον δὲ τοῦ γεγονότος, τονίζει ἀκόμη, ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ ἀσθενοῦς φέρει τὸν χαρακτήρα ἐνὸς ἀναγκαίου κακοῦ, δὲν δύναται ἐν προκειμένῳ νὰ γίνη λόγος περὶ δικαιώματος ἐνεργητικῆς εὐθανασίας ἀλλὰ διὰ τὸ χρέος πού ἔχομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸ δικαίωμα μιᾶς προσωπικῆς ἀποφάσεως, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ ἀσθενής εἰς μίαν ὅλως ἀκραίαν ὀριακὴν κατάστασιν²³.

Ἄνασκοποῦντες τὰς ἀπόψεις τῶν προαναφερθέντων θεολόγων ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς. Αἱ ἀπόψεις τῶν Fletcher καὶ H. van Oyen δὲν δύνανται νὰ γίνουν ἀποδεκταί, πρῶτον μὲν διότι αὐταὶ εἶναι ἀπόρροια μιᾶς ἀκραίας ἠθικῆς τῶν περιστάσεων (Situationsethik), τὴν ὁποίαν ἔχουν ὡς ἀφετηρίαν τῶν σκέψεών των καὶ οἱ δύο συγγραφεῖς. Καί, δεύτερον, διότι καὶ οἱ δύο — ὁ πρῶτος περισσότερον καὶ ὁ δεύτερος ὀλιγότερον — τάσσονται κατ' ἀρχὴν ὑπὲρ τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας, ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ γίνη ἀποδεκτὴ διὰ λόγους οἱ ὁποῖοι ἐπαρκῶς ἀνεπτύχθησαν εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀπόψεις τοῦ Sporcken ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι μιᾶς προβληματίζουσι. Ὁ Sporcken εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις ὠρισμένων ἰατρῶν τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἰδίᾳ τοῦ Lutterotti, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι εἰς πολὺ σπανίας περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ ὁ ἀσθενής καὶ ὁ ἰατρός ἔχουν πεισθῆ ὅτι ἡ περαιτέρω ζωὴ θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ταπείνωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, ὁ ἰατρός, σεβόμενος τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀσθενοῦς, πρέπει νὰ ἀφεθῆ εἰς τὴν κρίσιν τῆς συνειδήσεώς του²⁴. Ὁ Sporcken προσπαθεῖ νὰ προσεγγίσῃ τὴν ἀποψιν τοῦ Lutterotti. Ἄλλ' ὅσον προσεγγίζει τὴν ἀποψιν αὐτὴν τόσον ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν βασικὸν κανόνα τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τοῦ χρέους πού ἔχει ὁ ἀνθρώπος, καὶ ἰδίᾳ ὁ χριστιανός, νὰ ἀποδεχθῆ τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατόν του ὡς τὸ τέλος. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας, ἔστω καὶ δι' ἀκραίας καὶ ὀριακὰς περιπτώσεις, θὰ ὠδηγοῦσεν εἰς σχετικοποίησιν τοῦ βασικοῦ κανόνος τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τὸν ὁποῖον, ὅπως εἶδομεν, δέχεται ὡς βασικὸν ἠθικὸν κανόνα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Sporcken.

22. Αὐτόθι.

23. Αὐτόθι, σ. 281.

24. M. v. Lutterotti, Ärztlicher Heilauftrag und Euthanasie, ἐν: Suizid u. Euthanasie, σ. 296.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

1. Έννοια.

Παλαιότερον εἰς τὸ ἐπίκεντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος εὐρίσκετο τὸ πρόβλημα τῆς ἐνεργητικῆς εὐθανασίας (aktive Euthanasie), ἐνῶ σήμερα τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συζητήσεων ἔχει στραφῆ κυρίως πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς παθητικῆς εὐθανασίας (passive Euthanasie), διότι τοῦτο παρουσιάζει ἐντελῶς ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς οἰκείους των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἰατρὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐν πιεστικὸν πρόβλημα.

Λέγοντες παθητικὴν εὐθανασίαν ἐννοοῦμεν τὴν ἠθελημένην διακοπὴν ἢ παράλειψιν μιᾶς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ὁποίας θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀσθενοῦς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀμετακλήτως καταδικασμένος. Διὰ τῆς διακοπῆς ἢ παραλείψεως ἐφαρμογῆς μιᾶς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἢ μοιραία ἀσθένεια ἀπλῶς ἀφήνεται ἀνεμπόδιστος νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν μοιραίαν πορείαν τῆς¹.

Ἐπάρχουν πράγματι περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ διαδικασία τοῦ θανάτου ἐνὸς ἀσθενοῦς ἔχει τόσο πολὺ προχωρήσει, ὥστε δὲν ὑπάρχει δυνατότης διατηρήσεώς του εἰς τὴν ζωὴν. Εἰς πολλὰς τοιαύτας περιπτώσεις ὅμως ὑπάρχει ἡ δυνατότης νὰ παραταθῇ ἡ διαδικασία τοῦ θανάτου διὰ τῆς λήψεως μέτρων πού διαθέτει ἡ σύγχρονος ἰατρικὴ, ὡς εἶναι π.χ. ἡ τεχνητὴ παροχὴ ὀξυγόνου. Παρόμοιαι εἶναι καὶ αἱ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται μία ἰδιαιτέρως σοβαρὰ περιπλοκὴ εἰς ἀσθενεῖς οἱ ὁποῖοι ἤδη εὐρίσκονται εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου. Τοιαύτη περίπτωσις εἶναι π.χ. ἐνὸς καρδιοπαθοῦς πού εὐρίσκεται ἐγγὺς πρὸς τὸν θάνατον καί, αἰφνιδίως, προσβάλλεται ἀπὸ πνευμονίαν.

Εἰς περιπτώσεις, λοιπόν, ὡς αἱ ἀνωτέρω τίθεται τὸ σκληρὸν ἐρώτημα: εἶναι ἠθικῶς ἐπιτρεπτόν νὰ διακοπῇ ἢ παροχὴ ἰατρικῆς βοήθειας, ἡ ὁποία, ἐὰν δὲν διεκόπτετο, ὡς μόνον συνέπειαν θὰ εἶχε τὴν παράτασιν τῆς διαδικασίας τοῦ θανάτου; Καὶ ἀκόμη: ἐπιτρέπεται νὰ ἀδρανήσῃ ὁ ἰατρὸς καὶ νὰ μὴ λάβῃ μέτρα ἐναντίον μιᾶς ἐπιπλοκῆς, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται εἰς περιπτώσεις ἐπίσης καταδικασμένων ἀσθενῶν πού εὐρίσκονται εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου;

Εἶναι προφανές, ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς πρόκειται διὰ μίαν παθητικὴν στάσιν ἐναντι τοῦ ἀσθενοῦς, διότι παραιτούμεθα ἀπὸ κάθε μέσον πού ὡς μόνον συνέπειαν θὰ εἶχε τὴν παράτασιν τῆς διαδικασίας τοῦ θανάτου.

1. H ä r i n g B., Heilender Dienst, Mainz 1972, σ. 129.

Θὰ ἦτο, ἐπομένως, δυνατόν, ἡ παθητικὴ εὐθανασία νὰ ὀρισθῇ καὶ ὡς «παραίτησις ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν παντὸς τεχνικοῦ μέσου πού θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς εἰς μίαν διαδικασίαν θανάτου»².

2. Τὸ ἀξίωμα τῆς «ἀντὶ πάσης θυσίας» διατηρήσεως τῆς ζωῆς.

Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα πού ἐτέθη ἀνωτέρω, ἐὰν δηλαδὴ εἶναι ἠθικῶς ἐπιτρεπτὴ ἡ ἄσκησις τῆς παθητικῆς εὐθανασίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπαντήσωμεν προηγουμένως εἰς τὸ ἐρώτημα: ἰσχύει ὡς ἀρχὴ ἀναμφισβήτητος ἡ ἄποψις, ὅτι ἀποστολὴ τοῦ ἱατροῦ εἶναι ἡ ἀντὶ πάσης θυσίας διατήρησις τῆς ζωῆς; Πρέπει, μὲ ἄλλους λόγους, ὁ ἱατρὸς νὰ χρησιμοποίησιν εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἕλα τὰ μέσα πού ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του διὰ νὰ παρατείνῃ ὅσον γίνεται περισσότερον τὴν ζωὴν;

Ἡ ἄποψις ὅτι ἀποστολὴ τοῦ ἱατροῦ εἶναι ἡ ἀντὶ πάσης θυσίας παράτασις τῆς ζωῆς ἰσχυε, τοῦλάχιστον μέχρι πρό τινας, ὡς βασικὴ καὶ ἀναμφισβήτητος ἀρχή. Ἐν πολλοῖς δὲ ἰσχύει καὶ μέχρι σήμερον.

Ὅπισθεν τῆς σκέψεως αὐτῆς εἶναι καταφανὴς μία προσπάθεια ἀποθήσεως τοῦ θανάτου. Καὶ ὅπως ὀρθῶς ἔχει παρατηρηθῆ, ἡ προσπάθεια αὐτὴ εἶναι συνέπεια τῆς κοσμικοποιημένης ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, ἡ ζωὴ ἔχει χάσει κάθε μεταφυσικὸν νόημα, ἐπειδὴ δὲν γίνεται δεκτὴ ἡ ὑπαρξίς τοῦ ὑπερβατικοῦ κόσμου, ἡ βιολογικὴ διάστασις τῆς ζωῆς ἔχει ἀναχθῆ εἰς ὑψίστην ἀξίαν καθ' ἑαυτὴν καὶ ἡ ἀσθένεια καὶ ὁ θάνατος ἀντιμετωπίζονται ὡς ἀνεπανόρθωτος καὶ τελεσίδικος συμφορὰ. Ἔτσι συνάγεται ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ συμπέρασμα ὅτι πρέπει ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ διατηρηθῇ ἡ ζωὴ³.

Παραλλήλως πρὸς τὴν κοσμικοποίησιν τῆς ζωῆς βαίνει καὶ ἡ ἡδονοποίησις τῆς (Hedonisierung). Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἄλλη εὐτυχία, πλὴν ἐκείνης τῆς παρουσίας ζωῆς, ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἡδονῆς γίνεται ὁ κύριος στόχος καὶ ὁ πόνος, ἰδιαιτέρως δὲ ὁ θάνατος, ἀπωθοῦνται εἰς τὸ περιθώριον⁴.

Ἡ χριστιανικὴ ὁμῶς, ἀλλὰ καὶ ἡ γενικωτέρα ἀνθρωπιστικὴ θεώρησις τῆς ζωῆς δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἱατροῦ εἶναι ἡ ἀντὶ πάσης θυσίας διατήρησις τῆς ζωῆς. Καὶ τοῦτο, διότι καὶ ὁ θάνατος εἶναι, ὅπως καὶ ἡ γέννησις, ἐν οὐσιαστικὸν στοιχεῖον τῆς ζωῆς, τὸ ὅποιον ναὶ μὲν εἶναι ἀπότοκον τῆς ἁμαρτίας, πλὴν ὅμως, διὰ τῆς ἐλευσεως τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν κόσμον καὶ τοῦ λυτρωτικοῦ του ἔργου, καὶ ὁ θάνατος δὲν στερεῖται πλέον νοή-

2. P. Sporken, Umgang mit Sterbenden, Düsseldorf 1976³, σ. 139.

3. Bl. R. Leuenberger, Der Tod, Zürich 1971, σ. 32. Ὁμοίως, Wunderli, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 61 ἐξ.

4. J. Wunderli, ἐνθ' ἄνωτ.

ματος. Τὸ νόημα τοῦτο βεβαίως εἶναι προσιτὸν μόνον εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὸν πιστεύοντα.

Κατὰ ταῦτα ἀποστολὴ τῆς Ἱατρικῆς δὲν δύναται νὰ εἶναι ἢ ἀντὶ πάσης θυσίας διατήρησις τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἢ διατήρησις καὶ ἀποκατάστασις τῆς υγείας ὡς προϋποθέσεως καὶ ὄρου βασικοῦ διὰ μίαν ζωὴν μὲ νόημα. Γι' αὐτὸ κάθε ἀσθενὴς ἔχει μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ δικαίωμα διὰ πλήρη σεβασμὸν τῆς προσωπικῆς του ἀξίας καὶ διὰ πλήρη ἱατρικὴν περίθαλψιν. Ὁ σκοπὸς δὲ τῆς περιθάλψεως τοῦ ἀποθνήσκοντος ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ εἶναι οὔτε ἡ παράτασις τῆς ζωῆς του, οὔτε ἡ σκόπιμος ἐπίσπευσις τοῦ θανάτου διὰ θεραπευτικῶν μέτρων⁵.

Πρέπει νὰ καταστῆ συνείδησις, ἐξ ὧσων ἐλέχθησαν, ὅτι ὅπως κάθε ἄνθρωπος ἔχει δικαίωμα νὰ ζήσῃ, ἔτσι ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα δι' ἓνα φυσικὸν θάνατον. Τοῦτο σημαίνει ὅτι οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ μάλιστα παρὰ τὴν θέλησίν του, ἀντικείμενον τῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας τῆς συγχρόνου Ἱατρικῆς. Ἀκριβῶς ὅπως μία χειρουργικὴ ἐπέμβασις δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἢ τῶν συγγενῶν του — εἰς περίπτωσιν ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως — ἔτσι δὲν πρέπει ὁ φυσικὸς θάνατος νὰ ἀναβάλλεται διὰ τῆς χρήσεως τῶν τεχνικῶν μέσων τὰ ὁποῖα διαθέτει σήμερον ἡ Ἱατρικὴ ἐπιστήμη⁶. Ἡ ἀπαίτησις καὶ τὸ ἀναπαλλοτρίωτον δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸν σεβασμὸν τῆς προσωπικῆς του ἀξίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπειας του, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν θάνατον, εἰς οὐδένα ἐπιτρέπουν νὰ τὸν μεταβάλῃ εἰς πειραματόζωον.

3. Δύναται ἡ παθητικὴ εὐθανασία νὰ εἶναι τρόπος ἐξασφαλίσεως τοῦ δικαιώματος δι' ἓνα φυσικὸν θάνατον;

Ἐπανερχόμεθα τώρα, εἰς τὸ ἀρχικὸν ἐρώτημα: εἶναι ἠθικῶς ἐπιτρεπτὴ ἡ ἄσκησις τῆς παθητικῆς εὐθανασίας; Κατ' ἀρχὴν ὁμολογεῖται ὅτι τὴν παθητικὴν εὐθανασίαν ἐφαρμόζει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἱατρῶν⁷, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους δέχονται ὅτι αὕτη εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις εἶναι ὁ μόνος τρόπος βοήθειας τοῦ θνήσκοντος ἀνθρώπου. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν ὠρισμένας ἀπόψεις ἱατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἰδιαιτέρως ἀσχοληθῆ μὲ τὸ πρόβλημα αὐτό.

5. Bl. Ulrich Eibach, Thesen zur Diskussion um die sogenannte «Euthanasie», ἐν: Suizid u. Euthanasie, σ. 246 ἐξ.

6. H. Sauer, Vom Anspruch auf ein humanes Sterben, ἐν: Euthanasie, σ. 15. Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν φαίνεται ὅτι εἶχε καὶ ὁ Πλάτων, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς ἐπέισθη διὰ χρημάτων νὰ θεραπεύσῃ ἓνα πλούσιον, ὁ ὁποῖος εὗρισκετο εἰς τὸ στάδιον τοῦ θανάτου, καὶ ὅτι διὰ τὴν πρᾶξιν του αὐτὴν ὁ Ζεὺς τὸν ἐπῆξε διὰ κεραινοῦ (Πλάτωνος Πολιτεία, Γ' 408C).

7. B. Häring Heilender Dienst, σ. 130.

Ὁ L. Witzel τάσσεται ὑπὲρ τῆς παθητικῆς εὐθανασίας διὰ τὰς περιπτώσεις τῶν θηρησκόντων ἐκείνων διὰ τοὺς ὁποίους ἡ συνέχισις μιᾶς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς οὐδεμίαν ἔχει προοπτικὴν ἐπιτυχίας. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἡ διακοπὴ τῆς θεραπείας πρέπει νὰ ἀφήνεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἱατροῦ. Καὶ ἀφοῦ βεβαιώνει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ἔχει ἐφαρμόσει τὴν παθητικὴν εὐθανασίαν εἰς περιπτώσεις καρκινοπαθῶν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχαν γίνεи πολλαπλαῖ μεταστάσεις, τονίζει ὅτι αἱ τεχνηταὶ δυνατότητες τῆς συγχρόνου ἱατρικῆς πρέπει νὰ ἐφαρμόζονται ὑπὲρ καὶ ὄχι ἐναντίον τοῦ ἀσθενοῦς⁸.

Ὁ Markus v. Luttevotti δέχεται ἐπίσης τὴν παθητικὴν εὐθανασίαν ἐφ' ὅσον μὲ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ἐννοοῦμεν τὴν παράλειψιν μέτρων ποῦ ἔχουν ὡς μόνον συνέπειαν τὴν τεχνητὴν παράτασιν τῆς ζωῆς εἰς ἓνα ἀσθεῖνῃ ποῦ εὐρίσκειται εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ θανάτου, διότι, ὡς τονίζει, σκοπὸς τοῦ ἱατρικοῦ λειτουργήματος δὲν εἶναι ὀπωσδήποτε καὶ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἡ παράτασις τῆς ζωῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παθητικῆς εὐθανασίας, καταλήγει ὁ Luttevotti, ὁ ἱατρὸς ὀφείλει νὰ μὴ λάβῃ μέτρα ποῦ θὰ παρέτειναν τεχνητῶς τὴν ζωὴν, μὲ ἄλλους λόγους νὰ μὴ ἐμποδίσῃ τὸν ἄνθρωπον, ποῦ ἀμετακλήτως ὀδεύει πρὸς τὸν θάνατον, νὰ ἀποθάνῃ⁹.

Ὁ νευροχειρουργὸς Rudolf Kautzky, τέλος, διὰ νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ ὀλίγα αὐτὰ παραδείγματα, τονίζει ὅτι ἡ παραίτησις ἀπὸ κάθε προσπάθειαν παρατάσεως τῆς ζωῆς, ὅταν αὐτὴ σημαίῃ παράτασιν τῶν βασάνων, δὲν δύναται νὰ ἀπορριφθῇ ἀπὸ οὐδένα λογικὸν ἄνθρωπον¹⁰.

Εἰς τὸν χῶρον τῆς θεολογίας, ἡ παθητικὴ εὐθανασία ἀπεκρούετο σχεδὸν σταθερῶς μέχρι τοῦ ἔτους 1957. Κατὰ τὸ ἔτος αὐτό, καὶ συγκεκριμένως τὴν 24 Φεβρουαρίου 1957, ὁ Πάπας Πῖος ὁ XII, προσφωνῶν τὰ μέλη τοῦ IX ἐθνικοῦ συνεδρίου τῆς ἐταιρείας τῶν ἰταλῶν ἀναισθησιολόγων, ἐτόνισεν ὅτι εἶναι θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς ἀποδεκτὴ ἡ χορήγησις φαρμάκων καταπραϋντικῶν τῶν πόνων τῶν βαρύτερα πασχόντων ἀκόμη καὶ ἂν προβλέπεται μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἡ τοιαύτη φαρμακευτικὴ ἀγωγή θὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὴν ἐπίσπευσιν τοῦ θανάτου. Τὴν ἴδιαν θέσιν ἔλαβεν ὁ ἴδιος Πάπας ὁμιλῶν τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1958 εἰς τὰ μέλη τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου «Νευροψυχο-φαρμακολογίας»¹¹.

*Ἐκτοτε ἔχει παγιωθῆ ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ πράξις αὐτὴ εἶναι ἠθικῶς

8. L. Witzel, *Sterben auf Verlangen aus der Sicht des Kranken*, ἐν: *Euthanasie*, σ. 193.

9. M. v. Luttevotti, *Ärztlicher Heilaufrag und Euthanasie*, σ. 296.
10. R. Kautzky, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 286.

11. Bl. Arthur Fridolin-Utz und Joseph-Fulko Groner, *Aufbau und Entfaltung des gesellschaftlichen Lebens. Soziale Summe Pius XII. Freiburg 1964*, σ. 3263 καὶ 3199.

έπιτρεπτή. Πρῶτον μὲν, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ κίνητρον τῆς πράξεως εἶναι ἡ καταπράυνσις τοῦ πόνου καὶ ὄχι ἡ ἐπίσπευσις τοῦ θανάτου. Δεύτερον δέ, διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλη δυνατότης ἀνακουφίσεως τοῦ ἀνυποφόρου πόνου τοῦ θνήσκοντος ἀνθρώπου. Εἶναι φανερόν, ἐν τέλει, ὅτι ἐδῶ προτιμᾶται ἕνας ὑποφερτὸς θάνατος καὶ τίθεται εἰς δευτέραν μοῖραν ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς¹².

Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν εὐθανασίαν, τὴν ὁποῖαν δέχονται καὶ οἱ προτεστάνται θεολόγοι¹³ καὶ τὴν ὁποῖαν ἀσκοῦν ὅλοι οἱ ἰατροί, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀπορρίψῃ ἐξ ἐπόψεως ἠθικῆς. Πρόκειται δι' εὐθανασίαν μὲ τὴν κυριολεκτικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου: ἦτοι διὰ τὴν μόνην δυνατὴν συμπαράστασιν εἰς τὸν θνήσκοντα ἄνθρωπον. Ὁ ἀ ἡδύνατο, μάλιστα, νὰ λεχθῇ ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς δὲν πρόκειται κἄν περὶ παθητικῆς εὐθανασίας.

Περὶ παθητικῆς εὐθανασίας πρόκειται, ὅπως εἴπομεν, εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν σκοπῖμως διακόπτομεν ἢ παραλείπομεν μίαν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν, ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ὁποίας ἔχει ὡς μόνην συνέπειαν τὴν παράτασιν τῆς διαδικασίας τοῦ θανάτου. Καὶ ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ διακοπῆς ἢ παραλείψεως ἐφαρμογῆς μιᾶς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, ἔννοοῦμεν κυρίως τὴν χρῆσιν τῶν ἐξειλιγμένων τεχνολογικῶν δυνατοτήτων ποῦ διαθέτει ἡ σύγχρονος ἰατρική.

Ἐδῶ πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅμως, ὅτι ὠρισμένα τεχνικὰ μέσα ποῦ χρησιμοποιεῖ ἡ σύγχρονος ἰατρικὴ θεωροῦνται σήμερον ὡς συνηθισμένα, ἐνῶ πρό τινων ἐτῶν ἐθεωροῦντο ἐξαιρετικὴ πολυτέλεια. Τοιαῦτα εἶναι ὁ τεχνιτὸς νεφρός, ἡ τεχνητὴ καρδιά, ἡ ἀλλαγὴ αἵματος κ.ἄ. Τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον· τεχνικὰ μέσα, ποῦ σήμερα θεωροῦνται ὡς μὴ συνήθη καὶ ἐξαιρετικά, εἰς τὸ μέλλον θὰ καταστοῦν μέσα ρουτίνας. Τὸ κριτήριον, ἐπομένως, διὰ τὴν ἠθικὴν θεώρησιν τῆς παθητικῆς εὐθανασίας δὲν δύναται νὰ εἶναι τὰ τεχνικὰ μέσα ποῦ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐκάστοτε. Ἀντιθέτως πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸ δικαίωμα, προκειμένου νὰ θεραπευθῇ ἢ νὰ ἀνακουφισθῇ ἀπὸ τὸν πόνον, νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν χρῆσιν ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων.

Ὁ ἀσθενὴς πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται πάντοτε ὡς ἄνθρωπος καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συμπαράστασις πρὸς αὐτόν—πολὺ δὲ περισσότερο ἐὰν εὑρίσκειται εἰς τὸ στάδιον τοῦ θανάτου—πρέπει νὰ εἶναι τὰ μόνα κίνητρα τῶν παραγόντων ποῦ εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν περίθαλψίν του. Ὅποιαδήποτε ἄλλα κίνητρα, καὶ ἰδιαιτέρως τὰ ὠφελιμιστικά, ἀποκλείονται καὶ δὲν ἐπιτρέπεται, ἐν ὀνόματι τῆς παθητικῆς εὐθανασίας, νὰ ἀποθνήσκουν ἄνθρωποι διότι, λόγῳ τῆς μακρᾶς ἀσθενείας τους, ἐπιβαρύνουν τὸν προϋπολογισμόν τοῦ κράτους καὶ

12. Βλ. Wunderli, σ. 98 ἐξ. Ἐπίσης J. G. Ziegler, Römisch-Katholische Wertung der Euthanasie... ἐν: H. D. Hiersche, Euthanasie, σ. 78 ἐξ.

13. Βλ. H. Thieli cke, Wer darf leben?, σ. 30.

διότι οἱ ἴδιοι δὲν δύνανται πλέον νὰ συμβάλουν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Τοιαῦτα κίνητρα ἀποκλείονται ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν Ἠθικὴν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τονίζει τὴν ἀναντικατάστατον ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀσκησις τῆς παθητικῆς εὐθανασίας δύναται νὰ συζητηθῆ ἔξ ἐπόψεως Χριστιανικῆς Ἠθικῆς μόνον εἰς ὠρισμένας ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ διαδικασία τοῦ θανάτου προβλέπεται μακρὰ καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει περιορισθῆ εἰς τὰς στοιχειώδεις βιολογικὰς λειτουργίας. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἡ παθητικὴ εὐθανασία εἶναι ὁ μόνος τρόπος συμπαραστάσεως εἰς τὸν ἀσθενῆ καὶ νομιμοποιεῖται ἠθικῶς διότι, μὲ τὸ νὰ διακόπτωμεν τὴν χρησιμοποίησιν τεχνικῶν μέσων καὶ διαδικασιῶν ποὺ ἔχουν ὡς μόνην συνέπειαν τὴν ἀπάνθρωπον παράτασιν τοῦ πόνου, ἢ παραλείποντες τὴν καταπολέμησιν ἐπιπλοκῶν αἰ ὁποῖαι ἐμφανίζονται, ἐπιτρέπομεν εἰς τὸν ἀσθενῆ νὰ ἀποθάνῃ τὸν ἰδικόν του θάνατον καὶ ἀρνούμεθα τὸν ὑποβιβασμόν του εἰς «ζῶν αὐτόματον»¹⁴.

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ διακοπὴ τῆς τεχνητῆς παρατάσεως τῆς ζωῆς δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἔστω καὶ ἡ ἐλαχίστη προοπτικὴ μιᾶς ζωῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἢ προσκρούει εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀσθενοῦς νὰ ζήσῃ ἔστω καὶ ὑπὸ αὐτὰς τὰς συνθήκας. Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ συζητηθῆ ἡ παθητικὴ εὐθανασία ἐκεῖ ὅπου ἡ διάγνωσις καὶ ἡ πρόβλεψις τῆς μοιραίας πορείας τῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς δὲν εἶναι ἀπολύτως βεβαία. Ἐὰν ὑπάρχῃ καὶ ἡ παραμικρὰ ἀμφιβολία ἐδῶ, δὲν εἶναι νοσητὴ ἡ διακοπὴ τῆς τεχνητῆς παρατάσεως τῆς ζωῆς¹⁵.

Εἶναι ἄκρως δυσχερὲς νὰ προσδιορίσῃ κανεὶς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας θὰ ἡδύνατο νὰ συζητηθῆ ὡς τρόπος συμπαραστάσεως εἰς τὸν θνήσκοντα ἡ παθητικὴ εὐθανασία. Ἐνδεικτικῶς μόνον θὰ ἀναφέρωμεν ὠρισμένας περιπτώσεις. Μία τοιαύτη περίπτωση θὰ ἦτο ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ζωὴ τοῦ θνήσκοντος ἔχει περιορισθῆ εἰς τὰς στοιχειώδεις βιολογικὰς λειτουργίας· ὁ ἐγκέφαλός του εἶναι ἤδη νεκρὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος διατηρεῖται εἰς τὴν «ζωὴν» διὰ τῆς παροχῆς τροφῆς καὶ ὀξυγόνου τεχνητῶς. Ἐδῶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα· ποῖον νόημα θὰ εἶχεν ἡ συνέχισις τῆς ἐφαρμογῆς τῆς «θεραπευτικῆς» αὐτῆς ἀγωγῆς; Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἔχει τὸ ἱερόν δικαίωμα νὰ ἀποθάνῃ τὸν ἰδικόν του θάνατον καὶ εἶναι ἀνήθικον νὰ τὸν μεταβάλλωμεν εἰς πειραματόζωον, εἰς ζωντανὸν αὐτόματον.

Ἄλλη περίπτωση εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν γίνεται προσπάθεια ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν ζωὴν ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου ὁ ἐγκέφαλος ἔχει ἔξ ὀλο-

14. Βλ. Wunderli, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 109.

15. Αὐτόθι, σ. 49 ἔξ.

κλήρου νεκρωθή. Ποῖον νόημα θὰ εἶχεν ἡ συνέχισις τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἤδη νεκρός;

Μία ἄλλη περίπτωση εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποῖαν εἰς ἓνα καρκινοπαθῆ μετὰ πολλαπλᾶς μεταστάσεις ἐμφανίζεται μία ἐπιπλοκὴ π.χ. πνευμονία. Ὁ ἰατρός τίθεται ἐδῶ πρὸ τοῦ ἐρωτήματος: θὰ πρέπει νὰ λάβῃ μέτρα κατὰ τῆς ἐπιπλοκῆς αὐτῆς; Ποῖον νόημα θὰ εἶχεν ἡ καταπολέμησις τῆς; Μήπως, ἐὰν θὰ παρέλειπε νὰ λάβῃ τοιαῦτα μέτρα θὰ βοηθοῦσε καλύτερον τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ὀδεύει ἀμετακλήτως πρὸς τὸν θάνατον;

Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, καὶ ἄλλας παρομοίας, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς παθητικῆς εὐθανασίας δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ἀφήνομεν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποθάνῃ τὸν θάνατόν του, τὸν φυσικόν του θάνατον, ποῦ εἶναι δικαίωμα του, ὅπως ἱερὸν δικαίωμά του εἶναι καὶ ἡ ζωὴ του. Εἰς αὐτὸ φαίνεται ὅτι συμφωνοῦν σήμερον ἰατροί, νομικοὶ καὶ θεολόγοι.¹⁶

Ἐν τούτοις, ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι κάθε ἀσθενῆς, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἀμετακλήτως καταδικασμένος καὶ δὲν ἔχει καμμίαν προοπτικὴν ἐπιβιώσεως, ἔχει δικαίωμα διὰ τὴν δυνατὴν καλυτέραν θεραπείαν. Ἡ παθητικὴ εὐθανασία δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις ποῦ ἔχει ἐπέλθει ἡ νέκρωσις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει περιορισθῆ εἰς τὰς στοιχειώδεις βιολογικὰς λειτουργίας. Εἰς αὐτάς καὶ μόνον τὰς περιπτώσεις ἐνδείκνυται ἡ διακοπὴ τῆς ἐφαρμοζομένης θεραπείας, διότι ἡ συνέχισις τῆς δὲν συντελεῖ παρὰ εἰς τὴν τεχνητὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς ἐνὸς ἀνθρώπου ποῦ οὐσιαστικῶς εἶναι νεκρός· καὶ τοῦτο εἶναι ἀνήθικον. Εἰς πᾶσαν ἄλλην περιπτώσειν ἡ διακοπὴ ἢ ἄρνησις παροχῆς θεραπείας δὲν εἶναι πλέον παθητικὴ εὐθανασία, ἀλλὰ ἐνεργητικὴ καὶ, συνεπῶς, ἀπορρίπτεται.

Πάντως, εἰς τὰς περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἀπεφασίζετο ἡ παθητικὴ εὐθανασία εἶναι μεγάλης σημασίας ὁ τρόπος χειρισμοῦ τοῦ ὄλου θέματος. Ὁ ἰατρός ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν ὅχι μόνον τοῦ ἀσθενοῦς ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων του καὶ νὰ ἐνεργήσῃ μετὰ περισκεψιν καὶ λεπτότητα.

16. Βλ. Α. Α u e r, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 254 ἐξ. P. S p o r k e n, Darf die Medizin, was sie kann? Düsseldorf 1971, σ. 188 ἐξ. Τοῦ Ἰδίου, Menschlich sterben, Düsseldorf 1973, σ. 46-54 κ. ἄ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ
ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΝΗΣΚΟΝΤΑ
ΑΝΤΙ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

1. Ἡ περιθωριοποίησις τοῦ θανάτου εἰς τὴν ἐποχὴν μας.

Ἡ ἔντονος συζήτησις ποῦ γίνεται εἰς τὰς ἡμέρας μας περὶ τὸ πρόβλημα τῆς εὐθανασίας, καθὼς καὶ ἡ ὀλονὲν προβαλλομένη ἀπαίτησις διὰ νομιμοποίησίν της, ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐποχὴ μας ἔχει ἀπωθήσει εἰς τὸ περιθώριον τὸ πρόβλημα τοῦ θανάτου.

Πράγματι εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἐποχῆς μας, ποῦ χαρακτηρίζεται ὡς κοινωνία τῆς ἀποδόσεως, ἔλλοχεύει παντοῦ ὁ κίνδυνος νὰ θεωρηθῇ ὡς μικροτέρα ἀξία ἢ ζωὴ ποῦ διανύει τὰ στάδια τοῦ γήρατος, τῆς ἀσθενείας, τοῦ θανάτου. Μόνον ὁ παραγωγικὸς ἄνθρωπος προσελκύει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἔχει ἀξίαν.

Τὸ αἶτημα τῆς νομιμοποιήσεως τῆς εὐθανασίας εἶναι, ἀκόμη, ἀπότοκον τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ προβλήματος τοῦ θανάτου. Διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς εὐθανασίας καταβάλλεται προσπάθεια ἀπωθήσεως τοῦ θανάτου εἰς τὸ περιθώριον τῆς ζωῆς, ἀντὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον της καὶ νὰ ἀντιμετωπισθῇ μὲ ἀίσθημα ἠθικῆς εὐθύνης καὶ ἀνθρωπιᾶς. Τὸ γεγονός τοῦτο εἰς τὸ βάθος ἀποτελεῖ ἀδυναμίαν ἀντιμετωπίσεως τῆς ἀνθρωπίνης μοίρας¹.

Κατόπιν τῶν διαπιστώσεων αὐτῶν ἐξηγεῖται ἄριστα τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὸν σημερινὸν τεχνολογικὸν κόσμον μας «ὁ θάνατος ἔχει παύσει νὰ εἶναι ἓν γεγονός οἰκογενειακόν, ἓν γεγονός τῆς κοινότητος. Ἀπὸ τὸ οἰκεῖον περιβάλλον τῆς οἰκογενείας ἔχει ἐξορισθῇ εἰς τὸ ἀφιλόξενον, πολλὰς φορές, περιβάλλον τῆς κλινικῆς ἢ τοῦ νοσοκομείου. Καὶ ἐκεῖ ἔχει περιορισθῇ εἰς ἓν δωμάτιον. Ἡ περιθωριοποίησις αὐτῆ τοῦ θανάτου εὐνοεῖ μίαν ἀπατηλὴν φυγὴν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ἴσως δὲ καὶ μίαν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς οἰκείους τοῦ θνήσκοντος»².

Ἐναντι τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τῆς φυγῆς ἀπὸ τὸ πρόβλημα τοῦ θανάτου ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἀλλὰ καὶ ἡ ρεαλιστικὴ σκέψις, ἐπιβάλλει νὰ συνειδητοποιήσωμεν τὴν ὀδυνῶν μὲν, ἀλλὰ καὶ ἀναμφισβήτητον ἀλήθειαν: ζωὴ καὶ θάνατος εἶναι στενὰ συνυφασμένα. Ὁ θάνατος ἀνήκει εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ

1. Fritz Rauh, Schutz des Lebens als theologisch-naturwissenschaftliches Grenzproblem, ἐν: F. Rauh-Charlotte Hörgl, Die Grenzen des menschlichen Ethos, Düsseldorf 1975, σ. 39.

2. J. G. Ziegler, ἐνθ' ἄνωτ. (Hiersche), σ. 62.

χριστιανική πίστις μᾶς βοηθεῖ ἀκόμη νὰ ἀρθῶμεν ὑπεράνω τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὄχι τὸ τέλος ἀλλὰ τὸ πέρασμα, τὸ ἀναπόφευκτον πέρασμα, εἰς τὴν ζωὴν, εἰς τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ ἔνωσιν³.

Ὁ ἄνθρωπος, εἴτε πιστὸς εἴτε ἄπιστος, πρέπει νὰ γίνῃ ἄξιος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν θάνατόν του. Τοῦτο ὅμως προϋποθέτει μίαν προπαρασκευὴν διὰ βίου, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ μία συμφιλίωσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ θανάτου καί, ἂν πιστεύῃ, νὰ τὸν ἴδῃ ὡς ἐν γεγονόσιν πού ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς νέας ζωῆς.

2. Βοήθεια κατὰ τὸν θάνατον.

Ἡ τοιαύτη θεώρησις τοῦ θανάτου καὶ πρὸ παντός ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἐπιβάλλουν θερμὴν καὶ ἀληθινὴν βοήθειαν πρὸς τὸν ἀσθενῆ καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν θνήσκοντα. Τὸ χρέος τοῦτο τονίζει ἰδιαιτέρως ὁ Παῦλος: «εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συχαίρει πάντα τὰ μέλη»⁴.

Εἰς μίαν ἐποχὴν, μάλιστα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξαίρεται ἡ ἀνάγκη τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει νὰ καταστῇ συνείδησις ὅτι ὄχι ἀπλῶς ὁ ἀσθενής, ἀλλὰ καὶ ὁ θνήσκων ἄνθρωπος δικαιούται συμπαραστάσεως καὶ βοήθειας καὶ ἔχομεν χρέος νὰ τοῦ προσφέρωμεν τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἀνυπόκριτον ἀγάπην μας.

Ἡ βοήθεια καὶ συμπαραστάσις πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εὕρισκται εἰς τὸ στάδιον τοῦ θανάτου, σημαίνει κατ' ἀρχὴν τὴν παροχὴν κάθε δυνατῆς θεραπείας. Ἐδῶ ἀνήκει ὄχι μόνον ἡ ἐνδεδειγμένη φαρμακευτικὴ ἀγωγή, ἀλλὰ καὶ ἡ δυνατὴ καλυτέρα περιποίησις. Πλέον τούτου ὅμως ὁ θνήσκων ἄνθρωπος ἔχει μεγίστην ἀνάγκην ἠθικῆς, πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς συμπαραστάσεως.

Ὁ σωματικὸς πόνος εἶναι σήμερον εὐκόλον νὰ καταπολεμηθῇ διὰ τῶν ναρκωτικῶν φαρμάκων. Ὁξύ, ἀντιθέτως, παραμένει διὰ τὸν ἄνθρωπον πού πεθαίνει, τὸ ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν ἀδιέξοδον εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ὀδηγεῖ ἡ μακρὰ καὶ ὀδυνηρὰ διαδικασία τοῦ θανάτου καί, ἰδίᾳ, αὐτὸς ὁ θάνατος. «Πρέπει νὰ σπάσῃ τὸ φράγμα τῆς σιωπῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ, νὰ τοῦ δοθῇ ἡ δυνατότης νὰ ὁμιλήσῃ, νὰ ἐκφράσῃ τὰς ἀμφιβολίας του καὶ τὴν ἀγωνίαν του, καὶ νὰ βοηθηθῇ νὰ δαμάσῃ λογικῶς τὸ πρόβλημά του»⁵.

3. T. de Chardin, Der göttliche Bereich. Oltern u. Freiburg i. Br. 1962, σ. 90 ἐξ. καὶ δὴ σ. 96.

4. Α' Κορινθ. ιβ', 26.

5. J. G. Ziegler, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 71. Πρβλ. P. Sporken, Umgang mit Sterbenden, σ. 11 ἐξ.

Πρέπει νὰ συνειδητοποιήσωμεν ὅτι ὁ ἀσθενής, καὶ ἰδιαίτερος ὁ ἀσθενῆς ποὺ πορεύεται πρὸς τὸ μοιραῖον — καὶ δι' αὐτὸν κυρίως γίνεται λόγος ἐδῶ — ἀντιλαμβάνεται τὴν σιωπὴν, τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὸ ἀδιέξοδον τοῦ περιβάλλοντός του καὶ ὑποφέρει, ὅταν διαπιστώνῃ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐμπιστευθῆ σὲ κανέναν ὅ,τι τὸν πιέζει. Ἔτσι εἶναι πλέον κοινωνικῶς νεκρός⁶.

3. Πρέπει νὰ λέγεται ἡ ἀλήθεια εἰς τὸν θνήσκοντα;

Ἡ συμπαράστασις, ἡ βοήθεια πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ὁ ὁποῖος πορεύεται ἀναποτρέπτως πρὸς τὸ μοιραῖον, εἶναι ἔργον ἄκρως δυσχερές. Πῶς νὰ βοηθήσῃ κανεὶς ἓνα ἀσθενῆ ὁ ὁποῖος ἀπευθύνει ἑκκλησίαν δι' εὐθανασίαν; Πῶς νὰ πείσῃ κανεὶς ἓνα ἀσθενῆ ὅτι ἔχει κάποιον νόημα ἢ ὀδυνηρὰ διαδικασία τοῦ θανάτου καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος;

Ἡ ἀντιμετώπισις παρομοίων δυσχερῶν περιπτώσεων ἀπαιτεῖ πρωτίτως ὑπομονήν. Πρὸ παντὸς ὅμως προϋποθέτει μίαν ἀντιμετώπισιν τοῦ θανάτου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ βοηθήσουν τὸν θνήσκοντα. Χωρὶς αὐτὴν τὴν μελέτην τοῦ ἰδίου θανάτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῆ κανεὶς ἱκανὸς συνομιλητῆς τοῦ θνήσκοντος καὶ δὲν δύναται νὰ τὸν βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς⁷.

Μία ἀκόμη μεγαλύτερα δυσκολία, ποὺ δυσχεραίνει σοβαρῶς τὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς, εἶναι τὸ ἐρώτημα: πρέπει κανεὶς νὰ πῆ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν ἀσθενῆ; Πρέπει νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ τὴν ἀνίατον ἀσθένειαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν πάσχει καὶ τὴν μοιραίαν πορείαν της;

Ἡ μέχρι σήμερον πρακτικὴ πείθει ὅτι εἶναι καθιερωμένη ἡ ἀντίληψις, ὅτι πρέπει νὰ ἀποκρύπτεται ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὸν βαρύτατα πάσχοντα ἀσθενῆ διὰ νὰ προστατευθῆ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν τραγικότητα τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται.

Ἡ τραγικὴ ἐμπειρία τοῦ νοσοκομείου, ὅμως, δὲν ἐπιβεβαιώνει τὴν ὀρθότητα τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς. Ἀσθενεῖς καὶ ἰατροὶ πείθονται σήμερον, ὁλονὲν καὶ περισσότερον, ὅτι ἡ ἀπόκρυψις τῆς τραγικῆς ἀληθείας ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ζημιώνει ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ.

Πράγματι, ὅταν ὁ ἀσθενής ἀντιληφθῆ, καὶ συνήθως ἀντιλαμβάνεται εὐκόλως, τὴν ἀποσιώπησιν τῆς ἀληθείας καὶ τὸ ψεῦδος τοῦ περιβάλλοντός του ὡς πρὸς τὴν κατάστασίν του, περιέρχεται εἰς δυσχερῆ θέσιν, ἀνησυχεῖ ἔτι περισσότερον καὶ ταλαιπωρεῖται ἀπὸ τὴν ἀβεβαιότητα. Ὁ Η. C. Piper ἀναφέρει τὸ ἔργον τοῦ Λ. Τολστόϊ, «Ὁ θάνατος τοῦ Ἰβάν Ἰλιτς», διὰ νὰ

6. Josef Mayer-Scheu, Der mitmenschliche Auftrag der Sterbenshilfe, ἐν: V. Eid (Hrsg.), Euthanasie oder..., σ. 99 ἐξ.

7. Αὐτόθι.

τονιση ότι εκείνο που βασανίζει τον "Ιλις είναι το ψεύδος· το ψεύδος ότι ήτο μόνον ασθενής και ότι έπρεπε να συμπεριφέρεται ήρεμα χωρίς να γίνεται καν λόγος δια τον θάνατον που όλοι γύρω του εγνώριζαν ότι ήτο ή μόνη αλήθεια που τον περίμενε⁸. Και μία νοσοκόμος, εύρισκομένη εις το τελευταίον στάδιον τής πάλης της με τον καρκίνον, παραπονεΐται: «Εύρίσκω ότι ή σταθερά προσπάθεια του Ιατρού μου να μου αποκρύψη την αλήθειαν ως προς την σοβαρότητα τής ασθeneΐας μου, είναι προσβολή τής νοημοσύνης μου»⁹.

Κατόπιν παρομοίων εμπειριών πολλοι Ιατροι είναι σήμερα πεπεισμένοι ότι ή απόκρυψις τής αλήθειας από τους βαρύτατα ασθενείς όχι μόνον δεν ώφελεΐ αλλά και «καταστρέφει την άμοιβαίαν εμπιστοσύνην και τον σεβασμόν, που άνήκουν εν τέλει εις τα σπουδαΐα θεραπευτικά μέσα που διαθέτει ο Ιατρός»¹⁰.

Ή εμπειρία αυτή, αλλά και ή ήθικη συνειδησις, επιβάλλει να δεχθώμεν ως αρχήν ότι κάθε ασθενής έχει το δικαίωμα να γνωρίζη την αλήθειαν τής καταστάσεως εις την όποιαν εύρίσκεται, όσον τραγική και αν είναι. Τοϋτο δεν σημαίνει βεβαίως ότι δύναται να ισχύση εδώ ή αρχή: ή αλήθεια χάριν τής αλήθειας. Αφετηρία δια την αντιμετώπισιν του προβλήματος πρέπει να είναι ο λόγος του Παύλου: «αληθεύοντες εν αγάπη»¹¹.

Ή «εν αγάπη» αποκάλυψις τής αλήθειας σημαίνει ενταϋθα ότι θα λάβωμεν ύπ' όψιν μας τον συγκεκριμένον ασθενή, την ψυχολογικήν του κατάστασιν, το πνευματικόν του επίπεδον, τας δυνατότητάς του και τας επιθυμίας του και θα ενεργήσωμεν αναλόγως. Με άλλους λόγους: θα ειπωμεν την αλήθειαν εις τον βαρύτατα πάσχοντα, αλλά θα την ειπωμεν με τον κατάλληλον τρόπον.

Ο κατάλληλος δε τρόπος άπαιτεί όπως ή αλήθεια λεχθΐ εις τον κατάλληλον χρόνον και όπωσδήποτε όχι εις την αρχήν. Λεγομένη δε να εμφανίζεται ως μία δυνατή εξέλιξις τής μοιραίας πορείας τής ασθeneΐας εις τρόπον, ώστε ο ασθενής να εκλάβη τον θάνατον ως μιαν πιθανήν εξέλιξιν και όχι ως βέβαιον ενδεχόμενον¹².

Το πλέον κατάλληλον πρόσωπον δε το όποιον πρέπει να αποκαλύψη την αλήθειαν εις τον ασθενή είναι αναμφιβόλως ο Ιατρός. Ο Ιατρός είναι ο

8. H. C. Piper, Die Unfähigkeit zu sterben εν: Wege zum Menschen 24 (1974), σ. 17.

9. B. Häring, Heilender Dienst, σ. 113.

10. Paul S. Rhoads, Management of the Patient with Terminal Illness, εν: Journal of the American Medical Association 192 (1965), 78. Πρβλ. W. H. Baltzell, The Dying Patient: When the Focus be Changed, εν: Archives of Internal Medicine 127 (1971), σ. 108.

11. Έφεσ. 4,15.

12. P. Sporken, Letzter Weg—letzte Sicherheit, εν: W. Höfer, σ. 219 εξ.

πρῶτος ὑπεύθυνος καὶ πρέπει ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην διὰ τὸ θέμα τοῦτο. Μετὰ τὸν ἱατρὸν κατάλληλα πρόσωπα ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀδελφὴ νοσοκόμος, ὁ πνευματικὸς, οἱ οἰκεῖοι καὶ ἀκόμη οἱ στενοὶ ἀδελφικοὶ φίλοι τοῦ ἀσθενοῦς. "Οἱ αὐτοὶ ὅμως θὰ πρέπει νὰ ἐνεργοῦν μὲ πολλὴν περίσκεψιν καὶ πάντοτε μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν μετὰ τοῦ θεράποντος ἱατροῦ. Καὶ τοῦτο, διότι ἐὰν τὰ πρόσωπα αὐτὰ θὰ ἐνεργοῦσαν ἐρήμην τοῦ ἱατροῦ, θὰ ἐκλονίζετο ἀνεπανορθώτως ἡ ἐμπιστοσύνη μεταξὺ ἱατροῦ καὶ ἀσθενοῦς ποῦ εἶναι θεμελιώδους σημασίας διὰ κάθε ἀσθενῆ, ἰδίως δὲ διὰ τὸν εὐρισκόμενον εἰς τὴν διαδικασίαν ταῦ θανάτου.

4. Πρόσωπα κατάλληλα διὰ τὴν παροχὴν βοήθειας εἰς τὸν θνήσκοντα.

Πρὶν κλείσωμεν τὸ παρὸν κεφάλαιον εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμωμεν ἰδιαιτέρον λόγον διὰ τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶναι κατάλληλα νὰ προσφέρουν βοήθειαν εἰς τὸν θνήσκοντα ἄνθρωπον. Καὶ τοῦτο, διότι εἰς τὸ σύγχρονον νοσοκομεῖον αἱ σχέσεις μεταξὺ ἱατρῶν καὶ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ, ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν βαρύτερα ἀσθενῶν, ἀφ' ἑτέρου, εἶναι περισσότερο τυπικαί, ἐξωτερικαὶ καὶ μηχανικαὶ καί, ὅπωςδὴποτε, ἀπρόσωποι.

Κατὰ τὴν φάσιν τοῦ θανάτου ἐπέρχεται ἀλλαγὴ εἰς τὰς σχέσεις ἱατροῦ καὶ ἀδελφῶν νοσοκόμων, ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν ἀνιάτως ἀσθενῶν, ἀφ' ἑτέρου. Ὁ ψυχίατρος Meyer χαρακτηρίζει αὐτὴν τὴν ἀλλαγὴν ὡς «τυποποίησιν καὶ ἀποπροσωποποίησιν, ὡς μίαν διὰ τεχνικῶν μέσων καὶ ὁδηγιῶν κεκαλυμμένην ἀποφυγὴν ἀμέσου ἀνθρωπίνης ἐπαφῆς»¹³.

Εἶναι γεγονός, χαρακτηριστικὸν καὶ ἀπογοητευτικὸν συγχρόνως τὸ ὅτι εἰς τὸ σημερινὸν νοσοκομεῖον πολλοὶ ἄνθρωποι διέρχονται τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς των εἰς ἓν κλίμα ἀπάνθρωπον. Εἰς πλείστας περιπτώσεις, ὡς γνωστὸν, ὁ ἀποθνήσκων μεταφέρεται εἰς τὴν ἀπομόνωσιν. Ἀπὸ τὴν στιγμήν ἐκείνην ὁ ἱατρός, ἀφοῦ δώσῃ μίαν συνταγὴν μὲ παυσίπονα, οὐσιαστικῶς ἀποσύρεται καὶ ὁ ἀσθενὴς ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν μοῖραν του¹⁴.

Ἡ δυσχέρεια προσωπικῆς ἐπαφῆς μεταξὺ θεραπευτικοῦ καὶ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ, ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν θνησκόντων, ἀφ' ἑτέρου, ὀφείλεται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ εἰς τὴν ἐξειδίκευσιν τῆς παρεχομένης ἱατρικῆς περιθάλψεως. Πράγματι, ἡ παρεχομένη σήμερον ἱατρικὴ περίθαλψις εἶναι τόσον ἐξειδικευμένη, ὥστε τόσον οἱ ἱατροί, ὅσον καὶ τὸ νοσηλευτικὸν προσωπικὸν εἶναι ἡναγκασμένοι νὰ ἀσχολοῦνται μὲ ὠρισμένα ὄργανα ἢ λειτουργίας τοῦ ἀσθενοῦς

13. Meyer, Tod u. Neurose, σ. 84.

14. Βλ. Wunderli, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 173 ἐξ.

και να λησμονοῦν τὸν ἴδιον τὸν ἀσθενῆ. "Ἐτσι αἰεὶ τὸ σύγχρονον νοσοκομεῖον συμβαίνει — και ἰδίως εἰς ἕνα θάλαμον ἐντατικῆς θεραπείας — να ἀσχολοῦνται πλέον τῶν 20 ἀνθρώπων ἐντὸς 24 ὥρῶν μετὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλὰ κανεὶς μετὰ τὸν ἴδιον τὸν ἀσθενῆ»¹⁵.

Αἱ ἀπογοητευτικαὶ αὐταὶ διαπιστώσεις καθιστοῦν προφανῆ τὴν ἀνάγκην ὅπως τὸν ἀνιάτως πάσχοντα ἀνθρώπον, και ἰδίᾳ τὸν διανύοντα τὸ στάδιον τοῦ θανάτου, τὸν ἰδωμεν ὡς πρόσωπον, ἐὰν θέλωμεν να τοῦ συμπαρασταθῶμεν και να τὸν βοηθήσωμεν κατὰ τὰς δραματικὰς τελευταίας ἡμέρας ἢ ὥρας τῆς ζωῆς του.

Ποῖα πρόσωπα ὅμως εἶναι τὰ πλέον κατάλληλα διὰ να προσφέρουν μίαν οὐσιαστικὴν βοήθειαν εἰς τὸν θνήσκοντα ἀνθρώπον;

Ἄναμφιβόλως τὸ πλέον κατάλληλον πρόσωπον ἐν προκειμένῳ εἶναι ὁ ἰατρός. Ἐὰν ἀποστολὴ τοῦ ἰατροῦ εἶναι ἡ παροχὴ τῆς δυνατῆς μεγαλυτέρας βοηθείας πρὸς πάντα ἀνθρώπον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐμπιστεύεται τὴν ὑγείαν του, εἶναι αὐτονόητον ὅτι εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν περιλαμβάνεται και τὸ χρέος του να συμπαρασταθῆ εἰς τὸν θνήσκοντα.

Εἶναι προφανές ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολον να προσδιορίσῃ κανεὶς τὴν σχέσιν τοῦ ἰατροῦ πρὸς τὸν ἀσθενῆ και ἰδιαιτέρως τὸν θνήσκοντα, ἐπειδὴ ἡ ἐν γένει ἀτμόσφαιρα εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ θανάτου εἶναι πολύπλοκος και προσωπική. Ἡ σχέσις αὐτὴ ὅμως μπορεῖ να διευκολυνθῆ και ὁ ἰατρός μπορεῖ να γίνῃ πολίτιμος συμπαραστάτης τοῦ θνήσκοντος ἀνθρώπου, ἐὰν μεταξὺ ἰατροῦ και ἀσθενοῦς ἐπικρατῆ κλίμα ἐμπιστοσύνης, πού εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς.

Ἀπαραίτητος ὅμως προϋπόθεσις διὰ τὴν δημιουργίαν κλίματος ἐμπιστοσύνης εἶναι ὁ ἰατρός να ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἀσθενῆ του, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος, ὡς πρόσωπον και να τὸν φροντίζῃ μετὰ ἀγάπην και στοργήν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας ὁ ἰατρός δὲν ἔχει πάντοτε τὸν ἀπαραίτητον χρόνον διὰ να συμπαρασταθῆ ὅσον χρειάζεται εἰς τὸν θνήσκοντα. Δι' αὐτὸ ἐν μεγάλο μέρος αὐτοῦ τοῦ χρέους ἀνήκει εἰς τὴν ἀδελφὴν νοσοκόμον. Ἡ ἀδελφὴ νοσοκόμος, ὡς ἐκ τῆς εἰδικότητός της, εἶναι μετὰ ἢ παραλλήλως πρὸς τὸν ἰατρὸν τὸ πρόσωπον πού μπορεῖ να συμπαρασταθῆ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὸν ἀσθενῆ και ἰδιαιτέρως εἰς τὸν θνήσκοντα. Και ἐδῶ ὅμως ἀπαιτεῖται κλίμα ἐμπιστοσύνης εἰς τὰς μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς σχέσεις της πού ἐξασφαλίζεται μόνον ἐὰν ἡ ἀδελφὴ νοσοκόμος ἴδῃ τὸν θνήσκοντα ἀνθρώπον ὡς «ἀδελφόν», ὅπως βλέπει πάντα πάσχοντα ὁ Ἴησοῦς.

Μετὰ τὸ νοσηλευτικὸν προσωπικόν, μέγα μέρος τῆς εὐθύνης διὰ παροχὴν βοηθείας και συμπαραστάσεως εἰς τὸν θνήσκοντα ἀνθρώπον ἀνήκει εἰς

τούς συγγενεῖς του. Οἱ ἄμεσοι συγγενεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀληθινοὶ φίλοι τοῦ θνήσκοντος ἀνθρώπου θὰ πρέπη νὰ συνειδητοποιήσουν, ὅτι ἔχουν τὸ χρέος καὶ τὴν δυνατότητα νὰ βοηθήσουν ψυχικῶς τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος διανύει τὸ στάδιον τοῦ θανάτου.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ φεύγει ἀπὸ τὴν ζωὴν συντρίβεται ἀπὸ τὸ ἀντίκρουσμα τοῦ θανάτου, τὸν χωρισμὸν ἀπὸ οἰκείους καὶ φίλους καὶ ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς μοναξιᾶς. Εἰς τὴν ἀνακούφισιν τοῦ ψυχικοῦ αὐτοῦ πόνου τοῦ θνήσκοντος εἶναι ἀπαραίτητος ἡ συμπαράστασις τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων ἔστω καὶ διὰ τῆς ἀπλῆς παρουσίας των. Καὶ αὐτὴ εἰς τὰς κρισίμους ὥρας τοῦ θανάτου εἶναι πολύτιμος διὰ τὸν θνήσκοντα ἀλλὰ καὶ ἱερὸν χρέος συγγενῶν καὶ φίλων¹⁶.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἰδιαιτέρως πολύτιμος εἶναι ἡ συμπαράστασις τὴν ὁποίαν δύναται νὰ παράσχη εἰς τὸν θνήσκοντα ὁ πνευματικὸς τοῦ νοσοκομείου. Ὁ ἱερεὺς ὅμως δὲν πρέπει νὰ καλῆται τὴν τελευταίαν στιγμὴν διὰ νὰ κοινωνήσῃ τὸν θνήσκοντα. Πρέπει νὰ ἔχη πολὺ πρὶν δημιουργήσει πνευματικὴν καὶ φιλικὴν ἐπαφὴν μαζὶ του διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ τὸν βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς. Ὁμολογοῦμεν βεβαίως ὅτι λόγῳ καὶ τῆς προκαταλήψεως ὁ ρόλος τοῦ πνευματικοῦ εἶναι δύσκολος καὶ ἀπαιτεῖ λεπτὸν χειρισμὸν, ἐμπειρίαν καὶ πνεῦμα ἀγάπης μέχρις αὐτοθυσίας.

16. Ἡ βοήθεια διὰ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ ψυχικοῦ πόνου τοῦ θνήσκοντος ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀσθενοῦς, χαρακτηρίζεται ὡς «ἑσωτερικὴ εὐθανασία» καὶ ἡ οἰκασία τῆς ἀνακαλύπτεται καὶ πάλιν σήμερον καὶ τονίζεται ἰδιαιτέρως. Βλ. σχετικῶς: H. S a n e r, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 16.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν προκύπτει τὸ σαφὲς συμπέρασμα, ὅτι ἐξ ἐπόψεως χριστιανικῆς ἠθικῆς ἀποκορβεταὶ ὡς τρόπος καὶ μέσον βοήθειας πρὸς τὸν θνήσκοντα ἄνθρωπον τόσον ἡ ἐνεργητικὴ ὅσον καὶ ἡ παθητικὴ εὐθανασία. Μόνον εἰς ὀρισμένας ὀριακὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἔχει ἐπέλθει νέκρωσις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἡ ζωὴ τοῦ θνήσκοντος ἀνθρώπου ἔχει περιορισθῆ εἰς τὰς στοιχειώδεις βιολογικὰς λειτουργίας, δύναται νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ παθητικὴ εὐθανασία. Καὶ τοῦτο, διότι εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς δὲν πρόκειται παρὰ διὰ παραίτησιν ἀπὸ μίαν προσπάθειαν τεχνητῆς παρατάσεως τῆς διαδικασίας τοῦ θανάτου.

Κατὰ συνέπειαν ἡ Χριστιανικὴ Ἠθικὴ δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι εὐ-θελῶς ἀντίθετος πρὸς πᾶσαν προσπάθειαν νομιμοποιήσεως τῆς εὐθανασίας. Ἡ θέσις αὐτῆ τῆς Χρ. Ἠθικῆς ὑπαγορεύεται κυρίως ἐκ τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς τῆς τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὡς ἀξίας ἱεραῆς καὶ ἀπαραβίαστου. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν Χριστιανισμόν θεωρεῖται ὡς πρόσωπον ποῦ ἔχει ἀπεριόριστον αὐτοαξίαν, ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ ἐκτιμηθῆ μὲ κριτήρια κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ ὡς, ἀτυχῶς, συνηθίζεται νὰ ἐκτιμᾶται ἡ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν τοῦ ὠφελιμισμοῦ καὶ τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ ὑλικοῦ κέρδους.

Ἐξ ἄλλου μία νομικὴ ἀναγνώρισις τῆς εὐθανασίας, πέρα τοῦ ὅτι θὰ ὠδηγοῦσεν εἰς σχετικοποίησιν τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, θὰ ἦνοιγε τὸν δρόμον διὰ μίαν γενικὴν ἠθικὴν δικαίωσιν αὐτῆς τῆς πράξεως μὲ τρομερὰς συνέπειας. Πράγματι, ὅσα μέτρα καὶ ἂν θὰ ἐλαμβάνοντο διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῶν καταχρήσεων μιᾶς τοιαύτης νομιμοποιήσεως, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποτραποῦν καταχρήσεις ὡς εἶναι: διαγνωστικὴ πλάνη, ἐσφαλμένη κρίσις τοῦ ἰδίου τοῦ ἀσθενοῦς, ἐπιρροὴ τῶν οἰκείων, ἀκόμη καὶ πολιτικὴ ἐκμετάλλευσις.

Τὸ χειρότερον δὲ ὅλων εἶναι ὅτι μία νομιμοποίησις τῆς εὐθανασίας θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν οἱ ἀσθενεῖς νὰ βλέπουν τὸν ἰατρὸν καὶ τὸ νοσοκομεῖον μὲ δυσπιστίαν. Ἰδιαιτέρως δὲ οἱ ἠλικιωμένοι θὰ κατείχοντο ὑπὸ ἄγχους, ὅταν θὰ ἐπρόκειτο νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν ἰατρὸν ἢ νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν κλινικὴν. Τὸ ἴδιον ἄγχος θὰ κατεῖχε καὶ τοὺς οἰκείους των. Δι' αὐτὸ ὁ ἰατρικὸς κόσμος θὰ πρέπει νὰ ἀντιληφθῆ ὅτι «τὸ ἥθος του καὶ ὁ κοινωνικὸς του ρόλος θὰ ἤλλαζαν ριζικῶς, ἐὰν θὰ ἐθεσμοθετεῖτο ἡ εὐθανασία μὲ τὴν ἔγκρισίν του» (B. Häring).

Ἐντεῦθεν ἡ Χριστιανικὴ Ἠθικὴ ἀποκορβεὶ ὡς ἀνήθικον τὴν νομιμοποίησιν τῆς εὐθανασίας καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀπαιτεῖ ἀλληλεγγύην καὶ ἀληθινὴν ἀδελφικὴν συμπαράστασιν πρὸς τὸν πάσχοντα καὶ τὸν θνήσκοντα ἄνθρωπον τόσον ἀπὸ τὸν ἰατρὸν καὶ τὴν ἀδελφὴν νοσοκόμον, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς φίλους, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν κοινωνίαν γενικώτερον.